

COVID - 19'UN ADANA'DAKİ KADIN KOOPERATİFLERİNE ETKİSİNİ İZLEME

Covid-19 Salgınının Adana'daki
Kadın Kooperatiflerine Etkisi

COVID - 19'UN ADANA'DAKİ KADIN KOOPERATİFLERİNE ETKİSİNİ İZLEME

Covid-19 Salgınının Adana'daki Kadın Kooperatiflerine Etkisi

YAZAN
KADEM DOĞAN

KADINA ÖZGÜRLÜK VE EŞİTLİK DERNEĞİ

EYLÜL 2020
ADANA

Bu yayın, Etkiniz AB Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir. Bu yayının içeriğinden yalnızca Kadına Özgürlük ve Eşitlik Derneği sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM	4
1.1.ARAŞTIRMANIN AMACI	4
1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	4
1.3.ULUSAL MEVZUAT	4
1.4. KOOPERATİFÇİLİK NEDİR	6
1.4.1. SOSYAL KOOPERATİF	6
1.4.2. TÜRKİYE'DE KADIN KOOPERATİFLERİ	6
1.4.3. KADIN GİRİŞİMİ ÜRETİM VE İŞLETME KOOPERATİFİ	7
2. BÖLÜM	9
2.1. ADANA'DAKİ KAMU KURUMLARININ KADIN KOOPERATİFLERİYLE İLGİLİ ÇALIŞMALARI	9
3.BÖLÜM	10
3.1. COVID- 19 PANDEMİ DÖNEMİNDE ADANA'DAKİ KADIN KOOPERATİFLERİ İZLEME SÜRECİ	10
4. BÖLÜM	23
4.1. DEĞERLENDİRME,SONUÇVEÖNERİLER	23
EK:COVID-19 PANDEMİ DÖNEMİNDE ADANA'DAKİ KADIN KOOPERATİFLERİNİ İZLEME RAPORU SORULARI	26

KISALTMALAR

AB: AVRUPA BİRLİĞİ

AKDAM: ADANA KADIN DAYANIŞMA MERKEZİ VE SİĞİNMA EVİ DERNEĞİ

AÇSHM: AİLE ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER MÜDÜRLÜĞÜ

AİHS: AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ

AİHM: AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

AVM: ALIŞVERİŞ MERKEZİ

BM: BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

CEDAW: KADINLARA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ORTADAN KALDIRILMASI SÖZLEŞMESİ

DSÖ: DÜNYA SAĞLIK ÖRGÜTÜ

ICA: ULUSLARARASI KOOPERATİFLER BİRLİĞİNİN

İHEB: İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRGESİ

İLO: DÜNYA ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

İŞ-KUR: TÜRKİYE İŞ KURUMU

KEDV: KADIN EMEĞİNİ DEĞERLENDİRME VAKFI

KEİG: KADIN EMEĞİ İSTİHDAM GİRİŞİMİ

KHK: KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME

STK: SİVİL TOPLUM KURULUŞU

TCK: TÜRK CEZA KANUNU

TTK: TÜRK TİCARET KANUNU

Karasoku Mah. Kızılay Cad. No: 31/B Kat:1 Seyhan - ADANA

Telefon: +90 322 363 27 92

mail: ulkutolunay01@gmail.com

1. BÖLÜM

1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmayla, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayırimcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesini (CEDAW) temel olarak, Covid-19 pandemisi sürecinde Adana'da faaliyet gösteren kadın kooperatifleri izlenerek, kadın kooperatiflerinin ve ortaklarının yaşamış oldukları ekonomik, sosyal haklara erişim durumlarının değerlendirilmesi, örgütlenme yapısı, kadın emeğinin görünür kılınması ve izlenmesi hedeflenmiştir. Bu çalışma 1 Temmuz ile 30 Eylül 2020 tarihlerini kapsamaktadır. Bu süreç; ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan birçok kişiyi olumsuz etkilemiştir. İşsizlik artmış, birçok işletme kapanmak durumunda kalmıştır. Yüzyılın getirmiş olduğu her türlü gelişim, değişim, teknolojinin gelişmesiyle birlikte makineleşmenin artması sonucunda insan gücüne ihtiyaç azalmıştır ve bu durum işsizliğin artmasına yol açan nedenlerden biri olmuştur. İnsan için mevcut çalışma kolları azalırken büyük salgınlar, depremler, ekonomik krizler, sosyal olaylar ve benzeri durumlarda bu çalışma koşullarını daha da olumsuz hale getirmiştir. Çalışma yaşamının içinde az olan kadınların durumları böyle zamanlarda sorumluluklarını artırırken sosyal yaşamın dışına itilmelerine, iş yaşamından uzaklaşmalarına yol açmıştır.

Araştırmanın süresinin kısa olması, Adana'daki kadın kooperatiflerinin birçoğunun yeni kurulmuş olması, pandemi sürecinin devam ediyor olması, izleme sürecini etkileyen olumsuzluklardan olmuştur.

1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmada yöntem olarak odak grup görüşmesi ve Covid -19 pandemi nedeniyle bazı görüşmelerin yüz yüze yapılması öngörülmüştür. Materyal olarak ise ilgili mevzuatlar ve daha önce yapılmış çalışmalar kullanılmıştır. İlk olarak, Türkiye'de kooperatifçilik, sosyal kooperatifçilik gelişimi ve mevcut mevzuat ele alınmıştır. Kadın Kooperatifçiliğindeki sosyal ekonomik durumlar, uygulamalar ortaya konulmuştur. Bu izlemede 20 soru hazırlanmış, odak grup görüşmesi ve yüz yüze görüşmelerle izleme gerçekleştirilmiştir.

1.3. ULUSAL MEVZUAT

Türkiye'de Kooperatifçilik Mevzuatı

Türkiye'de Kooperatifçilik Mevzuatının Gelişimi Türkiye'de 1163 Sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 10.05.1969 tarihine kadar kooperatifler, genel kanun niteliğinde bulunan ticaret yasalarına tabi olarak kurulmuş ve faaliyet göstermişlerdir.

Türkiye'de Kooperatifçilik Kapsamındaki Kanunlar Türkiye'de kooperatifçilik, temel olarak 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu ile genel bir kanun altına alınmıştır. Bu kanun kapsamına giren tarımsal amaçlı kooperatifler; tarımsal kalkınma kooperatifleri, sulama kooperatifleri, su ürünleri kooperatifleri ve pancar ekicileri kooperatifleri ile özel yasa niteliğinde olan 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı kapsamı altında faaliyetlerini sürdürmektedirler.

T.C. Anayasası Kooperatiflere İlişkin Madde

Bölüm V. Kooperatifçiliğin geliştirilmesi, MADDE 171- Devlet, millî ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır (Mülga: 23/7/1995-4121/15 Md.)

Ulusal Hukuk Kaynakları ve Covid-19 Süreci

Bu süreçte Covid - 19 salgınının ekonomik ve sosyal etkilerinin azaltılmasına yönelik maddeler ve kanunlar yü-

rürlüğe girmiştir. Kooperatifler açısından bakıldığında ise bu kanunlarla borçların ertelenmesi veya yapılandırılması sağlanmıştır. Tarım satış kooperatifleri birliklerinin kredi borçları 2020 yılına ait borçları, faizsiz olarak 2021 yılına ertelemesi yürürlüğe girmiştir.

Bu kapsamda 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu kapsamındaki genel kurul toplantıları 2020 yılının sonuna kadar ertelenmiştir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

İnsan hakları Evrensel Bildirgesi'ne göre herkesin örgütlenme, bir örgütte yer alma ve bu kapsamda toplumsal, kültürel, ekonomik haklarını gerçekleştirme hakkına sahiptir. Her bireyin çalışma, eşit işe eşit ücret alma hakkı vardır.

Her koşulda aile , birey ve toplum sağlığının korunması, bu koşulların oluşturulması ve gereken önlemlerin alınması devletlerce güvence altında olması gerekmektedir.

Bu kapsamda ekonomik ve sosyal hayatın günlendirilmesi, kadınların ekonomik ve sosyal hayata katılımı açısından önemli rol üstlenen kadın kooperatiflerinin varlığı ve güçlendirilmesi, İnsan Hakları kapsamında önemli bir yer teşkil etmektedir. Yaşamın birçok alanında; iş, aile, toplumsal yaşam; ikincil konumda olan kadınların güçlenmesi, yaşam mücadelesi vermesi için kadın kooperatifleri iyi örgütlenme modellerinden biri olarak görülmektedir.

Madde 22

Herkesin, toplumun bir üyesi olarak, toplumsal güvenliğe hakkı vardır; ulusal çabalarla, uluslararası işbirliği yoluyla ve her Devletin örgütlenme ve kaynaklarına göre herkes insan onuru ve kişiliğin özgür gelişmesi bakımından vazgeçilmez olan ekonomik, toplumsal ve kültürel haklarının gerçekleştirilmesi hakkına sahiptir.

Madde 23

1. Herkesin çalışma, işini özgürce seçme, adil ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı vardır.
2. Herkesin, herhangi bir ayırım gözetilmeksizin, eşit iş için eşit ücrete hakkı vardır.
3. Çalışan herkesin, kendisi ve ailesi için insan onuruna yaraşır bir yaşam sağlayacak düzeyde, adil ve elverişli ücretlendirilmeye hakkı vardır; bu, gerekirse, başka toplumsal korunma yollarıyla desteklenmelidir.
4. Herkesin, çıkarını korumak için sendika kurma ya da sendikaya üye olma hakkı vardır.

Madde 24

Herkesin, dinlenme ve boş zamana hakkı vardır; bu, iş saatlerinin makul ölçüde sınırlandırılması ve belirli aralıklarla ücretli tatil yapma hakkını da kapsar.

Madde 25

1. Herkesin, kendisinin ve ailesinin sağlığı ve iyi yaşaması için yeterli yaşama standartlarına hakkı vardır; bu hak, beslenme, giyim, konut, tıbbi bakım ile gerekli toplumsal hizmetleri ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ya da kendi denetiminden dışındaki koşullardan kaynaklanan başka geçimini sağlayamama durumlarında güvenlik hakkını da kapsar.
2. Anne ve çocukların özel bakım ve yardıma hakları vardır. Tüm çocuklar, evlilik içi ya da dışı doğmuş olmalarına bakılmaksızın, aynı toplumsal korumadan yararlanır. (www.ihd.org.tr İnsan Hakları Belgeleri)

Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi

Birleşmiş Milletlerce 1979'da kabul edilmiştir. Türkiye 1985 yılında sözleşmeye taraf olmuştur.

"Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi" (CEDAW) Birleşmiş Milletler bünyesinde yer alan altı tane temel insan hakları sözleşmesinden biridir. Sözleşmeye 2002 yılı itibarıyla taraf olan devletlerin sayısı 170'tir.

Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin (CEDAW) İhtiyari Protokolü 30 Temmuz 2002 tarihinde TBMM tarafından onaylanmış ve 02 Ağustos 2002 tarihli resmi gazetede yayınlanmıştır.

Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması için öncelikle toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, kadın emeğinin görünür kılınması, sosyal, ekonomik, psikolojik etkenlerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Kadın erkek eşitliğinin sağlanması için dünyada ve ülkemizde birçok adım atılmış olmakla birlikte bu durum devam etmektedir.

Kadın kooperatiflerinin güçlendirilmesi, desteklenmesi, faaliyet alanlarının genişletilmesi, kadınlara karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında önemli yer tutacaktır.

1.4. KOOPERATİFÇİLİK NEDİR

Kooperatif, ortak amaçlarını gerçekleştirmek için bir araya gelen kişiler tarafından kurulan ve yönetilen, hem ekonomik hem sosyal amaçları olan örgütlenme modelidir. Uluslararası Kooperatifler Birliği'ne göre, kooperatif, "Ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçları ve istekleri, müşterek sahip olunan ve demokratik olarak kontrol edilen bir işletme yoluyla karşılamak üzere gönüllü olarak bir araya gelen insanların oluşturduğu özerk bir yapıdır" (Ticaret Bakanlığı, 2015). Bu kapsamda kooperatifler, insanların ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını diğer kişilerle işbirliği içinde karşılamak veya müşterek ekonomik menfaatlerini korumak için kurdukları ortaklıklardır.

Kooperatif, kişilerin gönüllü olarak birleşip ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını ve beklentilerini ortaklaşa sahip olunan ve demokratik kurullarla yönetilen bir işletme aracılığıyla karşılamak için oluşturdukları özerk bir kuruluştur.

Aynı ekonomik güçlüklerle karşı karşıya bulunan kişilerin, ortaklaşa maddi ve manevi gereksinimlerini gidermek suretiyle, bu güçlükleri ortadan kaldırmak için, kendi aralarından eşit hak ve görevlerle bireysel sorumluluk esasına göre, serbestçe birleşerek ekonomik görevlerinden bir veya birkaçını devretmek üzere kurdukları ortaklıktır. (Uluslararası Çalışma Örgütü)

1.4.1. SOSYAL KOOPERATİF

Sosyal kooperatifler mevcut kooperatifler gibi aynı mevzuata tabidirler. Sosyal kooperatifi diğer kooperatiflerden ayıran en önemli özellik ise kar amacı gütmemek olmasıdır. 'Sosyal Girişimcilik Modeli', 'Yeni Nesil Kooperatifçilik', 'Sosyal Kooperatif' gibi adlarla anılmış olmakla birlikte aynı amacı gütmektedirler. Sosyal hizmetlerin geliştirilmesi ve istihdam katılımının desteklenmesi açısından önemli rol oynamaktadırlar.

"Sosyal kooperatifler, kamu ve özel sektörün tek başına çözüm üretemediği veya çözüm üretmekte yetersiz kaldığı özellikle sosyal, sağlık, istihdam, eğitim ve çevre hizmetlerinin sağlanmasında ve dezavantajlı grupların iş gücüne katılımının desteklenmesi gibi alanlarda faaliyet göstermektedir." (TÜSEV,2018)

1.4.2. TÜRKİYE'DE KADIN KOOPERATİFLERİ

Türkiye'de kooperatifçilik anlayışı Cumhuriyetin kuruluşuyla paralel ilerlemiştir. İlk meclis kararlarında yer almıştır. Kooperatifçilik Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından önce de bu topraklarda, Osmanlı Devleti'nin içinde de önemini korumakla birlikte asıl anlamını günümüzde bulmuştur. Böyle olmakla beraber kadın kooperatiflerinin kuruluşu ve işletilmesi kadın mücadele tarihini takiben anlam kazanmış görünmektedir. 1970'li yıllarda kadın hareketinin güçlenmesi, ses getirmesi, mücadelesi 2000'li yıllarda meyvesini böylelikle vermeye başlamıştır. Şimdi, günümüzde kadın emeğine verilen bu değer, kendini birçok alanda konuşur hale getirmesiyle birlikte yaşamda somutlanmasının karşılıklarından biri de kadın kooperatiflerinin gücünün artması, görünür olması, tek başına bir şey yapamayan kadınların bir araya gelerek örgütlenmesinin önemli yansımalarından biri olmuştur.

Türkiye'de kadın kooperatifçiliği 2000'lerin başlarında ön plana çıkmaya başladı. Kadın gruplarının girişiyle oluşan kadın kooperatifçiliği zamanla hükümetin, Ticaret Bakanlığının, yerel yönetimlerin, kalkınma ajanslarının, hatta özel sektörün, derneklerin ilgi alanına girmeye başladı. Ticaret Bakanlığı Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı'nda kadınların kooperatifler çatısı altında üretmeleri ve istihdam edilmeleri konusunda girişimlerde bulundu. 2012 yılında 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun 88'inci maddesi uyarınca Kadın Giri-

şimi Üretim ve İşletme Kooperatifi Ana Sözleşmesi'ni yayımlandı. 'Kadın kooperatifi' yasal statü ve yükümlülükler bakımından diğer kooperatiflerden farklı olmasa da sosyal ve ekonomik amaçların birlikte hedeflendiği ve geleneksel kadınlık rolleri çerçevesinde düşünüldüğü için bir özel kategori olarak ortaya çıktı. (KEİG/Kadın Kooperatifleri Kılavuzu 2018)

Kadın kooperatifleri yönetim ve denetim kurulundan oluşur. Yönetim kurulunda en az 5 kişi denetim kurulunda is 2 kişi olmak koşuluyla 7 kişinin bir araya gelmesiyle kurulur. Bu yedi kişinin de Türkiye Cumhuriyeti vatan-daşı ve kadın olması mevzutta temel koşul olarak belirtilir. Diğer kooperatifler gibi 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'na tabidir. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu(TTK)'nun 124. Maddesine göre "kooperatif şirketler" ticari işletmeler olarak kabul edilir. 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi'ne tabidirler.

Yoksulluğu azaltma, istihdamı artırma ve kalkınmayı sağlama, kadın emeğinin görünür kılınması konularında son yıllarda kadınlara ve kadın kooperatifleri gibi örgütlenmeler önemli rol oynamıştır. Kadın kooperatiflerinin özellikle gelir düzeyi düşük yoksul kadınlar için önemli bir mekanizma olduğu düşünülüyor. Kadın kooperatiflerini diğer kooperatiflerden farklı kılan özellikler de burada ortaya çıkıyor. Kadın kooperatifleri her zaman yerelden, örgütlenme temelinde ve bir grup kadının kendi kendilerine karar vererek kurdukları yapılar olmaya-biliyor. Teşviklerle, projelerle kurulmuş olsalar bile kadın emeğinin ve gücünün ortaya çıkarılmasında önemini koruyor.

1.4.3. KADIN GİRİŞİMİ ÜRETİM ve İŞLETME KOOPERATİFİ

Amaçları ve Çalışma Alanları

Kadın kooperatiflerinin temel amaçlarının başıda kadın yosulluğunu azaltmak, kadın istihdamını artırmak, sosyal isalasyonu ortadan kaldırmak, kadınların sosyalleşmesini sağlamak, ilgi ve yeteneklerinin ortaya çıkmasını sağlamak gibi amaçları bulunmaktadır.

Kadın kooperatifleri, kadınların örgütlenmesi, birliktelik sağlaması ile kurulan sosyal ve ekonomik sorunlara çözüm bulmaya çalışan örgütlü yapılardır.

Ticaret Bakanlığı Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi Ana sözleşmesi'nin 6. madesinde ise kooperatifin amacı şöyle tanımlanıyor: Kooperatifin amacı ortaklarının ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçları ile ekonomik faaliyetleri kapsamında yer alan mal ve hizmet üretimi ile bunların pazarlanmasına yönelik ihtiyaçlarını karşılamak, girişimlerini desteklemek, üretim becerilerini geliştirmek, böylece ortaklarının ekonomik menfaatlerini koruyarak sağlıklı ve gelişmiş bir çevrede yaşamalarını sağlamaktır.

Kooperatif bu amaçları gerçekleştirmek üzere aşağıdaki çalışmaları yapar:

- 1) Ortaklarının ürettiği mal ve hizmetlerin yurt içinde ve yurt dışında pazarlama, tanıtım ve satışına aracılık eder, gerekli ithalat ve ihracat işlemlerini bizzat yapar ya da yaptırır.
- 2) Ortaklarının ve ortağı olmayan kadınlar için dikiş, nakış, keçe yapımı, seramik ve cam yapımı, el ürünleri tasarımı, moda tasarımı, takı tasarımı, ev yemekleri ve unlu gıda yapımı, pasta, çikolata yapımı ve süslemeciliği gibi üretime yönelik beceri kursları açar.
- 3) Ortakları için okuma-yazma, bilgisayar, girişimcilik, liderlik, mahalle anneliği, çevre düzenleme, halk sağlığı, kadın hakları ve yaşam kalitelerini iyileştirmeye yönelik çeşitli eğitim programları düzenler, bu konularda kurs ve mesleki eğitim programlarına yönelik uygulama atölyeleri açar.
- 4) Ortaklarının üretimleri ile seramik, cam, keçe, kumaş, gıda ve her türlü el yapımı hediyelik eşya ürünlerini satın alır, pazarlar ya da pazarlanmasını sağlar, yiyecek-içecek servisi (catering) hizmeti verir.
- 5) Ortaklarına hizmet, imalat ve ticaret sektörlerinde kendi işlerini kurmaları ve geliştirmeleri amacıyla danışmanlık ve eğitim hizmetleri sağlar ve ürettikleri ürünleri pazarlar.
- 6) Ortaklarına ekonomik, sosyal, kültürel ihtiyaçlarını karşılamak üzere diğer kurum ve kuruluşlardan verilecek krediye aracı olur, ortakları ve personel için yardım fonu oluşturur, ortaklarının özel sigorta ihtiyaçlarına aracı olur.
- 7) Kooperatifin amaç ve konusunun gerektirdiği işletmeler, imalathaneler, atölyeler, sosyal tesisler, misafirhane, öğrenci yurdu ve benzeri tesisler kurar ve işletir veya işletilmesini sağlar.

8) Kooperatif amaçları doğrultusunda taşınır ve taşınmaz mallar edinir, bina/arsa alır, kiralar ya da yaptırır, gerektiğinde satar, aynı haklar tesis eder, işletme devralır, kooperatif yatırımları için gerekli tesisleri yapar ya da yaptırır.

9) Faaliyetlerini sürdürebilmek için gelir getirici ticari faaliyetlerde bulunur, ticari işletmelere iştirak eder; ticari işletme kurar ve işletir.

10) Ortaklarının sosyal, kültürel ve ekonomik faaliyetlerinin tanıtımı, sergilenmesi ve pazarlanması amacıyla yurt içi ve yurt dışında fuar, şenlik, sergi, kermes ve sair faaliyetler düzenler; bu amaçla düzenlenmiş faaliyetlere katılır veya ortaklarının katılmasına aracılık eder.

11) Konusu ile ilgili eğitim kitapçıkları, broşür, dergi ve kitap gibi yazılı ve görsel yayın materyallerinin takibini, arşivlenmesini, basımını ve dağıtımını yapar.

12) Ortaklar ve yakınları arasında sosyal etkileşimi artırmak üzere sosyal ve kültürel nitelikli faaliyetler düzenler; kültürel gelişim amacıyla kütüphane, okuma odası, sanat galerisi, spor ve tiyatro faaliyeti üniteleri kurar ve işletir ya da işletilmesini sağlar.

13) Sosyal hizmet danışmanlığı için uzman istihdam eder.

14) Ortaklarının ve onların yakınlarının ihtiyacı olan mal ve hizmetlerin üretimini yapar ve/veya alım, satımına aracı olur.

15) Ortaklarının 0-6 yaş grubu çocuklarının bakımı ve eğitimi için mahalle yuvaları, çocuk oyun odaları açar, işletir. Çocukların sağlığı, gelişimi ve bakımı için sağlık üniteleri, oyun ve spor alanları, kültür sanat üniteleri kurar ve işletir. Çocukların her çeşit araç, gereç, besin maddeleri ve diğer ihtiyaçlarını karşılamak üzere çalışmalar yapar, satış yerleri açar, ürünleri tanıtır, bunların ihracat ve ithalatını yapar ya da yaptırır.

16) Çocukların eğitim ve bakımı konusunda genel bir duyarlılık oluşturmaya yönelik çalışmalar yapar, anneleri ve aileleri bilgilendirir.

17) Ortaklarının ve onların yakınlarının sağlığı için gerekli sağlık üniteleri kurar, sağlık taraması, ilaç yardımı gibi çalışmalar yapar.

18) Tüm kamu ve özel kurumlarla, yerel yönetim birimleri, meslek kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapar ve destek sağlar.

19) Ulusal ve uluslararası kuruluşlardan, şahıs ve kurumlardan aynı ve nakdi yardım, bağış ve kredi sağlar, bunları kooperatif amaçları doğrultusunda kullanır, ortaklarını bu imkânlardan yararlandırır.

20) Amacına uygun yardım kampanyası, yemekli toplantı ve benzeri faaliyetler düzenler.

21) Şubeler açar, aynı amaçlı diğer kooperatiflerle işbirliği yapar, amacına uygun kurulmuş ya da kurulacak olan üst birlik kuruluşlarına katılır, benzer amaçlı kooperatiflerin kuruluşunda öncülük eder ve onlara destek sağlar.

22) Ortaklarının sağlıklı bir çevrede yaşamalarını sağlamak üzere yerleşim alanlarındaki temel hizmetler ve altyapı hizmetlerinin iyileştirilmesi konusunda çalışmalar yapar; yerel kamu yöneticileriyle bu amaçla işbirliğinde bulunur.

23) Çevre konusunda ortaklarını, onların yakınlarını bilgilendirici faaliyetlerde bulunur.

24) Çevre düzenleme, temizlik, yeşillendirme, su, kanalizasyon, çevre kirliliği, hava kirliliği, ortak alanların düzenlenmesi, geri dönüşüm ve sair konularda gelir getirici ve eğitici çalışmalar yapar.

25) Çalışmalarını yürütebilmek için gruplar oluşturur.¹

Sınırlı Sorumlu Kadın Girişimi Üretimi ve İşletme Kooperatifi anasözleşmesinde belli başlı çalışma alanları belirtilmiş olmakla birlikte kadın kooperatifleri kuruluş sürecinde isterse faaliyet alanlarını çeşitlendirebilmektedirler. Bunun için ise kuruluş sürecinde faaliyet alanlarını çeşitlendirerek ve farklılaştırarak anasözleşmeye ekleyebilmektedir. Yapılan eklemeler, Gümrük ve Ticaret Bakanlığının incelemesine tabi tutularak, bakanlığın onayından geçtikten sonra kooperatifin kurulumu gerçekleşebilmektedir.

1) <http://koop.gtb.gov.tr/data/549179f293703cbcd0b58/4-KADIN%20G%C4%B0R%C4%B0%C5%9E%-C4%B0M%C4%B0%20C3%9C%20VE%20C4%B0%C5%9E%20KOOPERAT%C4%B0F%-C4%B0%20ANAS%C3%96ZLE%C5%9EMES%C4%B0.pdf>

2. BÖLÜM

2.1. ADANA'DAKİ KAMU KURUMLARININ KADIN KOOPERATİFLERİYLE İLGİLİ ÇALIŞMALARI

Adana'daki kamu kurumlarının büyük çoğunluğu kadın kooperatiflerinin çalışmalarının ve örgütlenmelerinin en büyük destekçileri olmuşlardır. Kadın kooperatifleri, yapmış oldukları işlerle, ortaya koymuş oldukları ürünlerle ilgi uyandırmış, önemli bir yer bulmuştur. Yaşam koşullarının değişmesi; işsizlik, tek başına iş kuramama, kadın istihdamının az olması; örgütlü işletmelere olan ilginin artmasına yol açmış, kooperatifler bu anlamda son zamanlarda ilgi odağı olan öz-örgütlenme olarak karşımıza çıkmıştır.

"Adana Valisi Mahmut Demirtaş, gerçekleştirdiği bir konuşmada; *"Kadın kooperatifleri hem sosyal hem de ekonomik açıdan yerel kalkınmaya katkıda bulunan, kadınların sosyal ve ekonomik yaşamda daha fazla yer almasına imkân tanıyan ve sayıları günden güne artış gösteren önemli bir harekettir. Özellikle 2000'li yılların başında, bizzat kadın girişimciler tarafından başlatılan bu hareket, bugün itibarıyla ülkemiz genelinde sayıları 192'ye ulaşan kadın kooperatifinin kurulmasına da zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda Ticaret Bakanlığımızın 2013 yılından itibaren uygulamaya koyduğu, "Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi" başlıklı tek tip örnek ana sözleşmesi, kooperatif kuruluşunu kolaylaştırırken, kadınlarımızın ekonomik ve kültürel ihtiyaçlarının giderilmesi amacına da hizmet etmektedir. Öte yandan işlemlerin yerinden takibi ve kuruluş izinlerinin verilmesi amacıyla da Ticaret İl Müdürlüklerimiz yetkilendirilmiştir."*²

"Adana Valisi Mahmut Demirtaş, Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan 'Kooperatifçilik Tanıtım ve Geliştirme Projesi' kapsamında kentte gerçekleştirilecek çalışmalarla ilgili detaylı bilgi almıştır.

1. Vali Yardımcısı Huriye Küpeli Kan ve Ticaret İl Müdürü Adnan Ekiz ile bir araya gelerek yapılacak faaliyetlerle ilgili görüş alışverişinde bulunan Vali Demirtaş, ülkedeki kooperatifçilik sektörünü daha ileri seviyelere taşımak amacıyla hazırlanan projenin rekabet edebilirliği ve yenilikçiliği sağlayarak toplumdaki kooperatifçilik imajını olumlu yönde güçlendireceğini dile getirmiştir. Proje ile ulusal ve uluslararası pazarlarda faaliyet yürütebilecek kooperatifler kurulabilmesinin ve mevcut olanların kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik eğitimler verilmesinin yanı sıra farklı kooperatif modellerinin tanıtılmasının amaçlandığını belirten Vali Demirtaş, *"10-15 Şubat tarihleri arasında ilk olarak Adana'da olacak olan Kooperatifçilik Otobüsü hafta boyunca kooperatifçilik bilgilendirme toplantıları, söyleşiler ve çalıştay gibi birçok etkinlik gerçekleştirecek. Bunlara ek olarak illimizde üreten kadınlar ile üreten kadın kooperatiflerinin ürettikleri ürünler ise ulusal mağaza zincirinin satın alma ile e-ticaret sitelerinin pazarlama departmanları ile buluşturularak kadınlarımızın ekonomik hayattaki rolünün güçlendirilmesine katkı sağlanacak"* dedi. Vali Mahmut Demirtaş'ın eşi Beyhan Demirtaş, Vali Yardımcısı Huriye Küpeli Kan, Ticaret İl Müdürü Adnan Ekiz, Olgunlaşma Enstitüsü Müdürü Seher Coşkun, Çukurova Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi öğretim üyeleri, kadın kooperatifleri temsilcileri ile ulusal giyim mağazası temsilcisinden oluşan seçici kurul toplantıda bir araya geldi. Sergilenecek ürünlerin seçimi ile ilgili çalışma takviminin belirlendiği toplantıda, 28-29-30 Ocak tarihleri arasında Çukurova Kalkınma Ajansı toplantı salonunda ürünlerin seçimine başlanması kararı alındı"³

2) (<http://adana.gov.tr/ms-32145002>)

3) <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/adana/merkez/vali-demirtas-kooperatifcilik-tanitim-ve-gelis-6127543>

3.BÖLÜM

3.1.COVID- 19 PANDEMİ DÖNEMİNDE ADANA'DAKİ KADINKOOPERATİFLERİ İZLEME SÜRECİ

27 Aralıkta 2019'da Çin Halk Cumhuriyeti'nin Whuan kentinde ortaya çıkıp tüm dünyayı saran Koronavirüs salgını ülkemizde de 11 Martta ortaya çıkmıştır. Bu salgının ülkemizde ortaya çıkmasıyla birlikte yaşam durmuştur. Okullar, küçük işletmeler, bakkallar, AVM'ler, kooperatifler vb. yerler çalışmalarına, üretimlerine bu salgın kontrol altına alınana kadar ara vermiştir. Birçok ülkede sokağa çıkma yasakları gündeme gelmiştir. Ülkemizde ise 30'u büyük şehir olmakla birlikte 31 ilde sokağa çıkma kısıtlaması kontrollü olarak uygulanmıştır. 65 yaş üstü ile 20 yaş altına ise süresiz kısıtlama getirilmiştir. Bu sürecin herkese ekonomik, sosyal ve kültürel birçok olumsuz yansımaları olmuştur. İşsizlik artmış, birçok işletme kapanmak durumunda kalmıştır.

Covid-19 pandemi döneminde Adana'da kurulmuş olan kadın kooperatiflerinin ekonomik, sosyal açıdan izleme çalışması gerçekleştirilmiştir.

Covid - 19 pandemi döneminde Adana'da 3 Ağustos ile 11 Ağustos 2020 tarihlerinde iki odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiş, on dört kadın kooperatifiyle görüşülmüş olmakla birlikte sadece yedisiyle odak grup görüşmesi yapılabilmiş, Güneşin Kadınları ve Verim Kadın kooperatifiyle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Yüz yüze görüşmeler yapılmış olan kooperatif ortakları Covid-19 salgını nedeniyle odak grup görüşmesine katılmak istememiş, bire bir görüşmeleri kabul etmişlerdir. Diğer beş kadın kooperatifi ortaklarıyla telefonla iletişim kurulmuş ama odak grup görüşmelerine herhangi bir neden belirtmeyerek katılım sağlamamışlardır.

Kadın kooperatiflerine ulaşabilmek için İl Ticaret Müdürü Adnan Ekiz'le görüşme yapılarak kadın kooperatiflerinin mevcut durumlarıyla ilgili bilgi alınmıştır. İl Ticaret Müdürü Adnan Ekiz ile yapılan görüşmede şunları dile getirmiştir: *"Biz bakanlık olarak kadın kooperatiflerinin güçlenmesi, çalışmalarını en iyi şekilde yürütebilmeleri için gerekli desteği vermeye her zaman hazırız. Bizim müdürlüğümüzce kurulan tüm kadın kooperatiflerinin çalışmalarını yakından takip ediyoruz. Yeni kurulacak olan kadın kooperatiflerine her türlü desteği vermeye de hazırız. Kuruluş işlemleri, izlenecek yol ve yöntemler konusunda her zaman yanlarında yer almaya, destek olmaya çalıştık, çalışacağız. Bizim için kadın kooperatiflerinin varlığını sürdürmesi, büyük işler başarması, yeni istihdam alanlarının yaratılması ve yaşatılması çok önemlidir. Bakanlığımız da kadın kooperatiflerinin güçlenmesi için tüm çabayı harcıyor. Yeni kadın kooperatiflerinin kurulması ve yaşatılması için elimizden gelen her şeyi yapmaya hazırız. Bir üst birlik kurmayı planlıyoruz. İlk etapta 7 kooperatifle üst birliği kuracağız. Diğer kadın kooperatifleri de üst birliğe üye olacak. Bu bir yer vermeyi istiyoruz. Kentin merkezi bir yerinde tüm kooperatifler için bir satış noktası oluşturma da planlarımız dahilindedir. Adana'mız için güzel şeyler yapmak istiyoruz."*

Adana'da İl Ticaret Müdürlüğüne bağlı on dört kadın kooperatifi bulunmaktadır. Diğer kamu idarelerine bağlı kadın kooperatifleri de mevcuttur. Bu izlemede odak grup görüşmesi yapılan kadın kooperatifleri arasında İl Tarım Müdürlüğüne bağlı bir kooperatif bulunmaktadır. Neden farklı müdürlüklerle ve farklı bakanlıklarla kooperatifler kuruluyor, diye bakıldığında ise bu durumun faaliyet alanların değişmesiyle ilgili olduğu görülmüştür. Görüşülen bu kadın kooperatifleri Adana merkez ilçelerinde kurulmuştur. Özellikle Seyhan İlçe Belediyesi kapsamında kooperatiflerin sayısının daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Görüşülen kadın kooperatifleri şunlardır:

- S.S. Verim Kadın İnisyatifi İstihdam Çevre Kültür ve İşletme Kooperatifi,
- S.S. Toros Kadın İnisyatifi İstihdam Çevre Kültür ve İşletme Kooperatifi,
- S.S. Kadın Emegini Destekleme Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi,
- S.S.Kıvılcım Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi,
- S.S. Gülen Yüzler Kadın Tüketim Kooperatifi,
- S.S.Kadın Eli Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi,
- S. S. Güneşin Kadınları Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi,
- Güney Adana Girişimci Kadınlar Kalkınma Kooperatifi,
- S.S.Meryem Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi

Bu kadın kooperatiflerinden sadece birisi "S.S.Meryem Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi" sosyal kooperatif statüsünde kurulmuştur. Diğer kooperatiflerin ortakları Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması gerekirken "S.S.Meryem Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi"nin ortakları için böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır. Ortak olabilmesi için; dil, din, ırk ayrımı yapmaksızın; kadın olması yeterlidir.

Bu izlemede kooperatif ortakları kendi isimlerinin kullanılmasını istememişlerdir. Bunun nedenini yanlış anlaşılmalara yol açabileceğini, kendilerinin ve kooperatiflerinin zor duruma düşebileceğini belirterek isim vermek istemediklerini belirtmişlerdir.

Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, sosyal kooperatifçilik modeliyle ilgili farkındalık yaratmak amacıyla 2018 yılında "**Sosyal Kooperatifçilik Tanıtım, Eğitim, Geliştirme ve Uygulama Projesi'ni**" uygulamaya başlamıştır. Projede sosyal kooperatifler bir sosyal girişim modeli olarak tanımlanmış ve diğer kooperatiflerden farkları arasında kamu yararının öncelikli olması, kar amacı gütmemesi ve faaliyetleriyle kamusal ihtiyaç ve toplumsal hedefleri gözetmesi gösterilmiştir. Bu proje kapsamında "Sosyal Kooperatif Eğitim ve Tanıtım Treni" ve 2020 yılında "Sosyal Kooperatif Eğitim ve Tanıtım Otobüsü" ile birçok ilde etkinlikler düzenlenerek kooperatifçilik kültürünün tanıtılmasına, kooperatif örneklerinin paylaşılmasına ve yeni kooperatif fikirlerinin geliştirilmesine olanak sağlamıştır.

Türkiye'de kadın kooperatiflerine ilişkin yayınlanmış, erişilebilir bilgi kısıtlıdır. Türkiye'deki kooperatiflerin kadın ortakları üzerindeki etkilerini veya genel olarak kadın kooperatiflerinin durumlarını izlemeye yönelik çalışmalar arttırılmalıdır.

Görüşülen Kadınların Sosyo-Ekonomik Durumları

Bu izleme sonucunda görülmüştür ki kadın kooperatifi kurucu ortaklarının yaş durumuna bakıldığında genellikle kırk yaş üzeri kadınların bir araya gelmesiyle kurulmuşlardır. Kırk yaş üstü kadınların belli bir yaşa gelince, çocuklarını büyütünce, karar alma gücünü kendilerinde bulunca farklı çalışmalara yöneldikleri gözlemlenmiştir. Kooperatif ortaklarının birçoğu evli ve çocukludur.

Eğitim düzeyleri farklılık göstermektedir. Kadın kooperatiflerinin kurucu ortaklarının genellikle üniversite mezunu iken diğer ortakların eğitim düzeyleri farklılık göstermektedir. Özellikle kooperatif ortağı olmayan tedarikçi kadınların ise eğitim düzeyleri ilkököl ve lise olarak farklılık göstermektedir.

Kadın kooperatifleri yönetim kurulu üyelerinin birçoğunun sigortası bulunmaktadır. Belediye destekli kooperatiflerin yöneticilerinden bazılarının aynı zamanda belediyenin maaşlı çalışanı olduğu tespit edilmiştir.

"56 yaşındayım, makine mühendisiyim. Almanya'da mühendislik okudum. Türkiye'ye dönünce "El Sanatları" okudum. Bu alanda öğretmenlik yaptım. Kooperatifin başkan yardımcısıyım. Evliyim, çocuklarım da evli, evde eşimle ben varız. Kooperatif ortaklarının sosyal güvencesi var. Ben belediye personeliyim. Ortaklardan bir arkadaşımız biyolog, diğer üç arkadaşımız da öğretmendir."

"Uluslararası ilişkiler mezunuyum, 43 yaşındayım. Oğlum ve eşim ile yaşıyorum. Herhangi bir sosyal güvencem bulunmamaktadır. Eşim çalışıyor, araba alım satımı yapıyor. Kooperatif dışında elde ettiğim herhangi bir gelir bulunmamaktadır. Kooperatif kurulmadan önce de evde ürettiğim şeyleri satarak ev ekonomisine katkıda bulunuyordum."

"İlkokul mezunuyum, 43 yaşındayım, üç çocuğum var, evliyim ve eşimle yaşamaktayım. Eşimin sosyal güvencesinden yararlanıyorum. Eşim evin ekonomisini sağlıyor. Kırk yaşından sonra bana "kendi başının çaresine bak!" demeye başladı. Oldukça sıkıntı çektiyorum. Eşim çalışıyor, çalıştığı halde bu parayı benimle paylaşmak istemiyor. Bu söylediği söz beni daha çok hırslandırıyor. Daha iyi yerlere gelmek istiyorum."

"47 yaşındayım, Üniversite mezunuyum, Fransızca ve Türkçe Edebiyat öğretmeniyim. Kız kardeşimle yaşıyorum. Bakmakla yükümlü olduğum kimse yok. Sosyal güvencem bulunmuyor. Kooperatifimiz proje kapsamında ilerliyor, proje koordinatörü olarak sigortam yapılacak."

"44 yaşındayım, üniversite terkim, kurucu ortağım."

"50 yaşındayım, lise mezunuyum, kooperatifin kurucu ortağıyım, 2-3 ay covid döneminde maske diktim."

"Emekliyim, bekârim. Kendi bahçemizde yetiştirdiğimiz meyvelerden reçeller yaparak bu işe başladım. Bu kurslarla sürece dahil oldum. Diğer arkadaşları da kooperatifte tanıdım."

"Üniversite mezunuyum, Teknik Tasarımcıyım, 60 yaşındayım, ailemle yaşıyordum, 3 çocuğu bulunmaktadır, emekliyim."

"45 yaşındayım, üniversite mezunuyum, evli ve iki çocuğum var, sosyal güvencem bulunmamaktadır."

"25 yaşındayım, psikologum, ailemle yaşıyorum. İş arıyordum, kooperatifle tanıştın, ortağı olmaya karar verdim. Sosyal güvencem bulunmamaktadır."

"Kürkçülerde eczacıyım, on bir senedir de o, köyün eczasıyım ve eczaneme gelen kadınlar el işi yapıyorlar, seramik yapıyorlar. Bunun amacı ne? Eşe dosta satmak. Ev ekonomisine katkı sağlamak için yapıyorlar ama dedim ki bu böyle olmaz. Bunun daha kurumsal daha profesyonel hale gelmesi lazım, dedim."

Kooperatiflerin Üretim Alanları

Adana'da kadın kooperatiflerinin birçoğunun belli ve sınırlı üretim alanları bulunmaktadır; el sanatları, ev eksenli üretim, salça yapımı, reçel yapımı, halı dokumacılığı, takı, seramik gibi kadınların geleneksel rolleriyle bağlantılı alanlarda faaliyet gösteriyor olmaları gözlemlenmiştir. Bununla birlikte farklı faaliyet alanı bulunan kadın kooperatifleri de mevcuttur. Sosyal bir kooperatif olan Meryem Kadın Kooperatifi üretim alanı günün ihtiyaçları doğrultusunda maske ve siperlik dikimi, mantar yetiştiriciliği, açık alan tarımı yapmaktadır. Sağlıklı Nesiller Kooperatifi, sağlıklı yaşamı gözeterek glutensiz ürünler sunmayı hedeflemektedir.

"Bu kooperatif kurulalı bir yıl olmuştur. Tarım Bakanlığı desteğiyle proje kapsamında kurulmuştur. Kooperatifimiz üretim alanı yöresel tatlılardır. Turunç tatlısı, ayva tatlısı, reçel çeşitleri, erişte, salça yapımı gibidir. Kooperatifimizin kuruluşu bir yılı buldu ama bunun altı yedi ay da kurs dönemi var, hazırlık dönemi de oldu. Yedi ortakla kurulduk. Kurucu ortakların dışında ortaklarımız da vardı ama bu kişilerin kimisi işimizin zor olması, koşulların yorucu olması nedeniyle "Yoruluyoruz, çok iş var." Gibi nedenlerle ayrıldılar. Kooperatif mantığını, amacını da anlayamadıkları için ayrıldılar. Şimdi yedi ortağız kooperatifimizde, işimize devam ediyoruz."

"Çoğu üretimimiz evlerde yapılıyor, bir iş yerimiz var. Makrome, seramik, duvar süsleri, kumbara üretimi yapıyoruz. Kadınlar ürünlerini evde yapıyorlar, bize getiriyorlar. Tedarikçi kadınlarımız var. Böyle olmak durumundasınız, yoksa kadınları sosyal hayatın içine katamıyorsunuz."

"Yeni kurulan bir kooperatifiz. Sosyal kooperatifiz. Amacımız çok sayıda kadına istihdam olanağı yaratmak. Uluslar arası Çalışma Örgütü (ILO) ile Adana Büyükşehir Belediyesi bizi destekliyor. Bu nedenle üretim alanlarımızda çeşitlilik gösteriyor. Maske dikimi, siperlik dikimi, mantar yetiştiriciliği, açık alan tarımı ve seracılık üretim alanlarımızı belirliyor."

Kooperatiflerin Aktif Üretim Süreleri

Adana'daki kadın kooperatiflerinin kuruluş sürecine ve üretime başlama tarihlerine bakıldığında çok büyük benzerliklerle karşılaşmıştır. On dört kadın kooperatifi ile iletişime geçilmiştir. Bu kooperatiflerden sadece ikisi 2008 yılında kurulmuş olmakla birlikte diğer kadın kooperatiflerinin hepsi 2019- 2020 tarihleri arasında kuruluşlarını gerçekleştirmişlerdir. Yedi kadın kooperatifinin kuruluşu neredeyse aynı tarihlere denk gelmektedir. Bir anda ne oldu da bu kadar kadın kooperatifi kuruldu? Türkiye Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Türkiye'de kooperatif sektörünü geliştirmeye yönelik 2012-2016 Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı'nı geliştirmiştir. Bunu da uygulamaya başlamıştır. Adana'da kadınların büyük çoğunluğu İl Ticaret Müdürü Adnan Ekiz'in onları kooperatif kurmaya teşvik ettiğini, bu konuda onlara liderlik yaptığını belirtmişlerdir.

"Neden aynı anda 7 kooperatif kuruldu, çünkü devlet, bakanlık destekliyor. Kooperatiflerin önü açılması için teşvik ediliyor. Bazı kooperatifler kendi bütçeleriyle kurulurken bazıları da desteklerle kuruldu. Kınalı Eller, Kıvılcım Kadın Kooperatifi kendi ekonomileri iyiydi, kendi güçleriyle kuruldu. Adana İl Ticaret Müdürü, Adnan Ekiz'in de bunda payı büyük, inanılmaz biri, bizi çok destekledi. Bizler kooperatifleri kurarken her aşamasıyla birebir ilgilendi. İnanılmaz biri. Şimdi de Ticaret Bakanlığı hibe başvurusu var. Sekiz kadın kooperatifi proje verdik. Sonucu bekliyoruz. Biz endüstriyel mutfak için projeye başvurduk. Tedarikçi kadınlar üretecek, satacak ve para kazanacak."

"2008 yılında Adana'da 9 kadın kooperatifi kuruldu. 7'si birleşerek bir kooperatifler birliği oluşturuldu. Türkiye'deki ilk"

kadın kooperatifler birliğiydi. Ne yazık ki Yerel Yönetimlerden destek alamayınca bir bir kapandılar. Mücadele etmeye devam eden iki kooperatif kaldı. Bunlardan birisi biziz. Şu anda çok hızlı bir şekilde kadın kooperatifleri kuruluyor. Bence ihtiyaçlar tespit edilip o alanda çalışacak kooperatifler kurulmalıdır. Yerel Yönetimlerden destek almak önemlidir.”

“Yaklaşık olarak bir yıldır kooperatif faaliyettedir.”

“2020 yılında Temmuz ayında kurulduk. Kuruluş sürecimiz Covid -19 nedeniyle altı yedi ay geçikti.”

Kooperatif Alanının Güvenli Olup Olmadığı

Yerel yönetimleriyle bağı olan birçok kooperatifin buldukları alanların güvenli ve korunaklı olduğunu belirtmişlerdir. Aynı zamanda işçi sağlığı ve güvenliği koşullarını da yerine getirme zorunluluğu bulunduğu için güvenlik açısından bir sıkıntı görmediklerini dile getirmişlerdir. Bazı kooperatiflerin ise ne üretim alanı ne de satış yeri bulunmaktadır.

“Kooperatifimiz iş sağlığı ve güvenliği kapsamında kurulmuştur ve bu açıdan güvenlidir. Tarım Bakanlığı tarafından kurulduk. Tüpümüz dışarıda, içeride tüp gaz sistemlerimiz var. Güvenlik açısından da korunaklı bir yerdir. Adana Büyük Şehir Belediyesinin bize yer verdiği için buranın güvenliği bulunmaktadır. Biz anahtarımızı bile güvenliğe bırakıp gidiyoruz.”

“Kooperatifimizin alanı iş sağlığı ve güvenliği açısından gerekli önlemleri almıştır. Belediye destekli olduğumuz için güvenlik personelimiz, temizlik personelimiz bulunmaktadır.”

“Kooperatifimiz ILO ve Büyükşehir Belediyesi destekliyor. Üretim ve çalışma alanlarımızın güvenlik önlemleri bulunmaktadır.”

Üyeler Arasında Erkek Katılımı

Kadın kooperatiflerinin ortakları içinde erkek üye bulunmamaktadır. Böyle olmakla birlikte kuruluş, ilerleyiş veya işleyiş sürecinde arka planda olan bir erkek bulunduğu gözlemlenmiştir.

Kadın Kooperatiflerin Durumu- Örgütlenme- Kadınların Karşılaştıkları Sorunlar

Adana’da 2019 yılına kadar kadın kooperatifleri sayısının çok az oluşu ama 2018 yılında Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü’nün kooperatifçiliği destekleme, geliştirme projesini yaşama sunmasıyla birlikte kadın kooperatiflerinin sayısında büyük artışlar olduğu gözlemlenmiştir. Yerel ve idari yöneticilerinde bu konunun önemini ortaya koyunca art arda kadın kooperatifleri kurulmuştur. Adana’da 7 kadın kooperatif aynı anda kuruluşu gerçekleşmiş ve bunu diğerleri de izlemiştir.

Bu yedi kadın kooperatifi kurulana kadar kadın kooperatifi sayısı birkaç tane olmuştur. Kadın emeğine verilen değerin artmasıyla, doğal ürünlere insanların yönelmesiyle birlikte ‘bu görünmeyen emeği’ görünür kılmak için çalışmaların hızlandırılmasına evrilmiştir. Bu ana kadar kadın kooperatifleri, kuruluş işlemlerini gerçekleştirmede, yönetimde, vergi ödemede, yer kiralamada, ürünlerini pazarlamada, tanıtım yapmada, ekipman temininde, üretim mekanizmalarının oluşturulmasında vb. birçok alanda sıkıntılar yaşanmıştır.

Bu gibi sorunların yanında diğer problemlerden biri de kadınların yakın çevrelerinin onların bu işi başaramayacağına inanmaları olmuştur. Kadınların yapmış oldukları işi batıracağını düşünmüş, dolandırılacaklarına inanılmıştır. Bu durumun yerleşik toplumsal cinsiyet rollerinin bir diğer sonucu olmuştur.

Kadınlar, kooperatif kurmayı düşündükleri anla birlikte birçok sorun kendiliğinden doğmuştur. Çevrelerindeki kişilerin yerleşik algıları, öğrenilmiş davranışları, kalıp yargıları ortaya çıkmıştır. Toplumun, ailenin kadına bakış açısını kadınların yapmış olduğu birçok işte sergilediği gibi kooperatifçilik alanında da bu tutum devam etmiştir. Eğer kadınlar eğitilmiş, evli, çocuklu ve kadın belli bir yaşı tamamlamış ise iş kurma faaliyetine girişebilir algısı ortaya çıkmaktadır. Bu koşulların hepsi gerçekleşse dahi bu koşul tüm kadınlar için geçerli değildir. Bugüne kadar evin geçiminden erkek sorumlu ise kadın sadece ev içi emek vermiş ise bu kadının kooperatif kurma, işletme, ortağı olma durumu, işi çok daha zorlaştırmıştır. Her şeyden önemlisi ‘ben kendi işimi kuracağım’ dediği anda birçok tartışmanın ve çatışmanın fitilini ateşlemiştir.

Toplumun ve ailenin bakış açısını büyük zorluklarla yıkan kadın, bundan sonraki süreçlerde de mücadelesi katlanarak artmıştır. Her şeyden önemlisi bir kooperatifi kurmak için kendiyile aynı amaçları, aynı duyguları, aynı başarıma isteği olan altı kadın daha olması olmuştur. Böyle altı kadın bulduktan sonra para var mı, yer var mı, bu üretim için ekipman var mı? Bu kooperatifi kurulması için yasal mevzuat nedir? Bu ve benzeri sorunlar aşıldıktan sonra da sorunlar devam etmiştir. Her şeyi yapıp ortaya koymuş olan kadınlar, bundan sonrada süreci yönetmek sorunuyla karşı karşıya kalmışlardır. Vergiler, stopaj, noter masraflar, faturalar... Kooperatifler, zaten az olan ortak sayısı giderek azalarak kapanmayla yüz yüze kalmışlardır. Kadınların en önemli problemlerinin başında yıllardır iş kurma, işletme tecrübesi olan erk yönetimlerle küçük kadın kooperatif yönetimlerinin aynı kefeye konmuş olmasıdır.

Bazı kadın kooperatif ortaklarının dile getirdiği gibi en büyük sorunların başında, aile içi çatışmalar, yakın çevreyle girilen tartışmalar yer almaktadır. Kadının yapamayacağına, başaramayacağına ilk onlar; anne, baba, eş, çocuk, kardeş, yakın akraba; karar veriyor. Buradaki kalıp yargıları yıkmak birçok şeyden daha zor olabiliyor. Aile içinden bir erkek iş kurmaya karar verdiğinde çoğunlukla onun yanında yer almaya karar verilirken aynı şey kadın için geçerli olmamaktadır. Erkek iş kurarken ya da işi batırırken bu büyük bir sorun teşkil etmezken kadın çok çok azıyla daha büyük sorunlar yaşayabilmektedir.

"Adana'daki kadın kooperatiflerinin yaşadığı sorunları az çok tahmin etmiş olsak da bu kooperatif kurma düşüncesiyle hepsini araştırıp öğrenmeye çalıştık. Özellikle yaşadıkları sorunların başında kooperatifi kuruluş aşamaları ciddi bir çalışma istemektedir. Buradaki yapılan bir yanlışlı tüm işlerin baştan yapılmasına ve de maddi zarara yol açmaktadır. İyi bir mali müşavirle çalışmak gerekmektedir. Bu alanı bilen birisi olması gerekmektedir.

İkinci en büyük sorunlarının başında ise vergi meseleleri gelmektedir. Kooperatifler yaptıkları faaliyet alanı sayısı ve türü bakımında vergilendirmeler de çeşitlenmekte, eğer bu vergiler düzenli ödenmezse büyük sorunlara yol açmaktadır.

Üçüncü diğer bir sorun ise kasa defteri tutmak, işleri faturalandırmak gibi işlerde deneyimi olmayan kadınlar sorunlar yaşamaktadır.

Bir diğer dördüncü problem ise ilk etapta özellikle erkekler siz üretin biz pazarlarız, sizi dolandırıyorlar, siz bunu yapamazsınız söylemleridir."

"Covid nedeniyle Olağan Genel Kurul yapamadık, böyle olunca yeni ortak da ekleyemedik. Şu an yirmiye yakın kadınla çalışıyoruz. Çok da dağılmak istemiyoruz. Yönetmek zorlaşacaktır. Aza kadınla kararlı ilerlemek istiyoruz. Bu yirmi kadın içinde beş kadına ciddi ekonomik gelir sağlarsam başarmış olacağım. Bir kadına bile ulaşabiliyorsak ekonomik olarak bu bizim için bir başarıdır. Covid döneminden önce çok hareketliydik. Adnan Beyin dediği gibi bir birliğe ihtiyacımız var. Bir birlik olması önemli, tek bir yerden yönetilmesi önemli, eşitlik de sağlanmış olur. Gittiğimiz yerde de "Bak bayağı güçlüler." Binleri bulan kadınlara ulaşmış oluruz. Eski vali ve eşi, yardımcısı Huriye Hanım bizi çok destekledi."

"Erkekler bizi neden içeri hapsetmek istiyorlar. Kooperatifi içinde biz de olalım, siz üretin biz satalım, diyorlar. Hayır, bu bizim işimiz, hem üretir hem de satarız. Kadınlar birebir ticareti öğrensinler. Parayı kullanmayı öğrensinler, para üstü alıp vermeyi ilk önceleri yapamadılar ama yapa yapa öğrendiler, o güne kadar hiç yapmamışlar ki. Biz inanılmaz yol aldık bu süreçte. İnsanlar bizimle alışverişe geldiğinde üç kuruşa mal edip bizi bizi dolandırmaya katılırlar, biz yine ayıkmadık. Sonra yok, bunlar bizim sırtımızdan geçineceğini anladık. Burası bizim cumhuriyetimiz."

"Bu dönemde kocam, yaptığım işi küçümsüyor, dalga geçiyor. Benim iyi yerlere geldiğimi göremiyor. Ben kendimi geliştirdikçe, daha iyi yerlere geldikçe beni engellemek istiyor galiba."

Covid-19 Pandemi Dönemi

Bu dönemde Adana'da bulunan kadın kooperatiflerinin durumları diğer işletmelerin yaşadığı benzer sorunları yaşamıştır. Sokağa çıkma kısıtlamaları tüm dünyada ve ülkemizde büyük ekonomik ve sosyal sorunlara yol açmıştır. Kadın kooperatiflerin üretimleri durmuş, mahsulleri olduğu yerde kalmıştır. Bir başka sorun ise yeni kurulan ya da kurulma aşamasında bulunan kooperatiflerin plan ve programları aksamıştır.

"Mantar yetiştiriciliği eğitimini aynı anda kooperatifler olarak aldık. Üretimini de yaptık. Bir hasat yaptıktan sonra pandemi süreci başladı. Hepsi öyle kaldı, çürüdü. Pandemi döneminde nasıl pazarlayacaksınız? İlk başta pazarcılar açılmadı. İşin içine girince öğreniyorsunuz. Pazarcılar, haftanın belirli günleri çalışıyorlarmış. Şimdi yenisini ekmedik, bu süreçte. Ekim ayında tekrar mantar yetiştireceğiz. Zarar ettik, hepsini çürümeye bıraktık. Hafta sonları sokağa çıkma yasakları en büyük etkendi bununla birlikte bizler de çok tedirgindik, korkuyorduk. Gideceksin, mikrop kapacak-sın, mesela benim çocuklarım: "Anne sen öleceğine, paran ölsün, bırak orada çürüsün mantarlar." Bu bir ekip işi, yan yana gelmeye çekindik arkadaşlarla. Hadi! Birimizde virüs olsaydı. Hadi! Taşıyıcıysak, diğerlerine bulaştırırsak, gibi tedirginliklerle mantar işini orada bıraktık. Covid-19 pandemi sürecinin ilk üç ayında maske diktik. Gönüllü yaptık. Personelimize ve halka dağıttık. Masrafları Çukurova İlçe Belediyesi karşıladı. Biliyorsunuz yeni kurulduk. Kooperatifte para yok. Derneğimiz ise bağış almadığı için para yok. Sağ olsun Soner Çetin başkan bizi destekledi, malzemeleri aldı, biz de diktik. Yaptığımız en güzel iş bu oldu."

"İl Sağlık Müdürlüğü ile kursiyerlere seminerler yapmayı planlıyorum. Covid- 19 ile yaşamayı öğrenmeliyiz."

"Covid -19 pandemi döneminde tüm dünyada olduğu gibi biz de evlerimize kapandık. Bu süreç gerçekten çok travmatik geçti. İş yok, para yok, bütün planlar alt üst olmuş, mülteci kadınlar arıyor. Biz çok zor durumdayız, bize yardım edin. Belediyeleri aradım Adana Büyük Şehir yardım kolisi dağıtmış ama o da çoktan bitmiş. Bir de hükümet yardım dağıtımlarının tek elden yürütülmesini isteyince her şey daha da değişmiştir. Yerel halklara yardım ulaşırken mültecilere, yardım eli daha az uzanabilmiştir. Mevsimlik tarım işçilerine Adana Büyük Şehir Belediyesi koli dağıtmıştır, bunu orada çalışan arkadaşlarım aracılığıyla öğrendim. Seyhan İlçe Belediyesi Kadın Dayanışma Merkezi Suriyeli mültecilerle proje yürütüyor. Buradaki arkadaşlardan biliyorum, yardım paketleri dağıtılmak isteniyor ama diğer taraftan izdiham olma olasılığı ve Covid- 19'un bulaşma riski düşünülünce her şey erteleniyordu. Buna rağmen Covid-19 sürecinde gerileme yaşanınca yardım paketleri dağıttılar. Beklenildiği gibi izdiham yaşandı. Çok küçük de olsa kadınlar evlerine bir şey götürdü."

"Bu süreç planlarımızın 9 ay gecikmesine sebep oldu. Covid-19 önlemleri biraz olsun gevşetince kooperatifi kurma işlerine giriştik. Kapalı kaldığımız dönemlerde anasözleşmeniniçeriğiyle ilgili uzun süre çalıştık. Mültecilerin kooperatifin ortağı olabilmesi için gerekli düzenlemeleri yaptık."

"Covid – 19 pandemi dönemi öncesi işlerimizi yoluna koymuştuk çok iyi ilerliyorduk, her şey yolunda gidiyordu. İş yerlerinin kapatılması kararı alınana kadar işe devam ettik. Bu bir aydan fazla kapalı kalmak her şeyi değiştirdi. Bir aya hiç satışımız olmadı, bu bir aydan sonra iş yerini açan mağazalar, Corona'dan dolayı doğal ürünlere yönelen insanlar, doğal ürün satan yerler ürünlerimize yöneldi, bu nedenle satışlarımızda tekrar yükselme oldu. Böyle olmasına rağmen eskisi gibi değil, sıkıntılı, Corona'dan önceki satışlarımız yok. Bu süreçten önce an azından adımızı duyurmuştuk. Fuarlar vardı, festivallere katılıyordu. Portakal Çiçeği Festivali vardı. Bu süreç olmazsa çok sayıda festivale katılmış olacaktık. Bu nedenle de satışlarımız durdu."

"Covid öncesinde çocuğum okula gidiyordu, ben en azından çocuğumun nerede olduğunu biliyordum. Bu süreçte çocuğuma bakıcı tutacak koşulum zaten yok. En büyük sorunlarımdan biri bu oldu. Onu evde tek başına bırakamazdım, bırakacak kimsem de yoktu. Son çare onu işe getirmektir. Hem virüsün varlığı hem koşullar açısından büyük sıkıntılar yaşadım. Bu süreçte ev kiramızı ödeyemedik, aidatımızı ödeyemedik. Böyle sıkıntılarımız oldu. Biz ürün satamıyoruz, eşim iş yapamaz oldu. Bu sıkıntılar ev içinde gerilimlere yol açtı tabii ki. Ben yaşamadım ama çevremde kadınlara şiddetin arttığını gözlemledim. Bu süreçte eve kapanan kadının yükü iki kat arttı. Eşler, çocuklar evin içerisinde okul yok, iş yok. Kadınların sorumlulukları iki kat arttı. Evin içinde çocukların ilgi ihtiyacı daha çok arttı."

"Covid- 19 dönemi kooperatifimiz açısından çok zor geçmiştir. Eskiden fuarlar, kermesler, stantlar açılıyordu, festivaller oluyordu, şimdi hiçbirisi yok. Satış yerlerimiz kalmadı. Şehirler arası fuarlar oluyordu ama bu durumda yok. Bu süreç olmasaydı şimdiye kadar birçok şehre gitmiştik. "

“Olumlu bir etkisini ise bu süreç insanları doğal ürünlere yöneltti, bu durum işlerimizin biraz olsun açılmasını sağladı. Bu bile Covid’ten önceki gibi değil.”

“Bu dönem bizim için çok kötü geçti. Üretim yerimiz yok, satış noktamız yok, bir de Covid-19 ortaya çıktı. Hiçbirimiz satış yapamadık. Evde ürettiğimiz şeyler de elimiz de kaldı. Festivaller, etkinlikler, kermesler, pazar yerleri iptal oldu. Önümüzü görsek kadınları üretime sevk edeceğiz ama olmuyor. Her şeye rağmen kooperatifçilik üzerine ve farklı şeylerle ilgili çok şey öğrendim.”

“Pandemi döneminde birçok şeyden korktuk. Satılan her ürüne insanlar güvenemez oldular. Sokağa çıkmadık. Hastanelere gitmeye korktuk. Birbirimize, çocuğumuza, ailemize sarılamadık.”

“Covid- 19 pandemi döneminde üretimi durdurduk. Eylül ayında üretime tekrar başlamayı planlıyoruz. Kooperatifler, şirketlerle aynı tutuluyor. Vergi, KDV, Stopaj gibi vergiler alınmamalı ya da düşürülmelidir.”

“Biz de kooperatif olarak 2019’da kurulduk. Bir sene oldu. Ticaretin içinde olmam benim işimi kolaylaştırdı. Tanzim satışı bekleyene kadar biz, E- Ticaret kanalına girelim. Aralık ayında Esas 01’de bir etkinlik düzenlendi. Eski vali, eşi, Sanayi Odası, Ticaret Odası, yerel yönetim temsilcileri hepsi katıldılar, sağ olsunlar. E- Ticaretin temsilcileri, Hepsi Burada, n11. Com, Trentyol, Şok Market, Groseri Market herkes geldi. Biz orada bireysel görüşmeler yaptık. Kooperatif temsilcileri “Bizim bu ürünümüz var, sizin sitenize, reyonlarınıza uygun mu?” Baktılar “Bu uygun değil ama bu uygundur.” Öyle belirlendi ürünlerimiz. Biz Hepsi Burada ile Trentyol ile anlaştık. Kadınlarımızın yaptığı kumbaralar vardı, lazerle yapılan kitap kumbaralar var, kadınlar oturuyor, birleştirmeleri yapıyorlar. Bu ürünlerimiz çok satılıyor. Böylelikle Covid döneminde bizim ticaretimiz devam etti, bu durumdan hiç etkilenmedi. Çoğu üretimimiz evlerde yapılıyor, bir iş yerimiz var. Makrome, seramik, duvar süsleri, kumbara üretimi yapıyoruz. Kadınlar ürünlerini evde yapıyorlar, bize getiriyorlar. Tedarikçi kadınlarımız var. Böyle olmak durumundasınız, yoksa kadınları sosyal hayatın içine katamıyorsunuz.”

“Evindeki bir kadına özgüven verme işidir bu. Eşine sormadan çocuğuna bir şey alabilmelidir. Ülkemiz koşullarından en büyük zararı kadınlar görüyor. Ekonomik bağımsızlığa sahip olamayan kadın boşanmak istese de boşanamıyor. Ev içinde ekonomik, psikolojik, fiziksel şiddete maruz kalıyor. Yine de bütün bunları çekiyor. Bir şey yapamıyor. Nallıhan’da kadınlar sadece iğne oyası yaparak geçimlerini sağlıyorlar, çok güzeller.”

Bu Süreçte Herhangi Bir Yerel Yönetimden Destek Alınp Alınmadığı

Adana’daki kadın kooperatifleri İl Kamu İdari Birimleri ile Yerel Yönetimlerin büyük destekleri olduğu görülmüştür. Özellikle son dönemde kurulmuş olan kooperatiflere Adana Vali Yardımcısı Huriye Küpeli Kan ile İl Ticaret Müdürü Adnan Ekiz’in büyük destek verdiği dile getirilmiştir. Yerel yönetimler bazında Adana Büyükşehir Belediyesi, Seyhan İlçe Belediyesi, Sarıçam İlçe Belediyesi ile Çukurova İlçe Belediyesi’nin kadın kooperatifleri birçok konuda desteklediği, bedelsiz yer ve arazi kullanımına izin vererek destek olduğu görülmüştür. Gümrük ve Ticaret Bakanlığının “KOOP DES” projesi kapsamında birçok kadın kooperatifi farklı hibelerden yararlanmış olacaktır. Bu izleme sürecinde bu hibe programına başvuru yapan kadın kooperatifine destek çıkmıştır. Diğer başvuru yapan kooperatifler de beklemededir.

“Adana’daki kadın kooperatiflerinin en büyük sıkıntısı ekonomik destek yok ama bakanlığın vereceği hibe hepimizin güçlenmesinde etkili olacaktır. Bize bu yeri bedelsiz olarak belediye verdi. Elektrik ve su faturalarımızı ödüyor. Halk eğitime bağlı kurslar açıyoruz. Bizim burada bine yakın tedarikçi kadını var, yapıyorlar; ürünlerini satıyorlar. Soner Çetin, üretici kadınlara haftanın iki günü Kenan Evren Semt Pazarında yer verdi. Orada tezgâh açıyorlar, ürünlerini satıyorlar. Kadın Pazarı denilen yer, Çarşamba ve Pazar günleri tezgâh açıyorlar. Hatta bütün kadın kooperatiflerinin burayı kullanabileceğini söyledi, Soner Başkan. Yasal olarak Çukurova İlçe Belediyesi kooperatifimizin hiçbir yerinde yok ama gayri resmi olarak başkan bizi destekliyor. Kuruluş parasını veriyor, malzeme desteğini sağlıyor. Yer veriyor, personel desteği sağlıyor. Yüzüncü Yıl Toplum Merkezi’ni de bize verdi. Kooperatifimizin adresi oraya bağlıdır. Eğitimlerimizi Atatürk Yaşam Merkezi’nde veriyoruz, atölye olarak da burayı kullanıyoruz. Bakanlıktan Endüstriyel Mutfak projemiz kabul edilirse Atatürk Yaşam Merkezi’nde kurulacak. Başkan tüm lojistik desteği sağlayacak bize. Belediye Evleri’nde bir Toplum Merkezi bulunuyor, onu da aldık. Bu merkezde mantarı üretip mutfak da mantarın her çeşit yemek, salamurasını yapıp satacağız.

Başkanımız kapılarını diğer kooperatiflere de açıyor. Ortaklaşın yapın, satın kadınlar kazansın istiyor."

"Belediye, İl Ticaret Müdürlüğü bizi destekliyor. Valilik, Covid-19 öncesi fuarlarda, stantlarda Huriye Vali yardımcısı bizi hiç yalnız bırakmadı. Vali bey her konuda bizi destekledi."

"Kooperatifimiz proje kapsamında kurulmuştu. Bu süreçte şeker, yağ, tüp gibi ihtiyaçlarımız karşılandı. Projemiz 2018 yılında başlayıp 2019'un sonunda bitmişti. Tarım İl Müdürlüğü tarafından kurulduğumuz için hala destekleri var. Araç ihtiyacımız olduğunda araçlarını gönderiyorlar, biz kadınların araçları yok. İl Ticaret Müdürlüğü, 01 Adana AVM açıldığında burada kadın kooperatiflerine stant hazırladılar. Önmüzü açıyorlardı. Burada ürünlerimizi pazarlaya bildik ama bunlar Covid öncesiydi. Covid -19 pandemi döneminde herhangi bir yardım almadık. Şimdi sadece fuarların açılmasını bekliyoruz. Şu an ürettiğimiz ürünleri ise Covid öncesi Groseri Market ile anlaşmıştık. Onlara iki üç ürün satıyoruz. Birkaç butik mağazalarımız var olara ürün veriyoruz. Satışlarımızdan çok yüksek rakamlar kazanmıyoruz ama kadınlar en azından elektrik, su faturasını kazanacak kadar para götürebiliyorlar."

"STK'larla ilgili bir bilgimiz bulunmamaktadır. Proje yazmak için bize destek sunabilirler. İsimlerinin duyuyoruz ama iletişime geçemedik. Kooperatifçiliği öğrenmekle, sindirerek kendi ayakları üzerinde durmaya çalışarak ilerledik. Herkesle görüşebiliriz, kapılarını çalabiliriz ama kimi seçebileceğimizi, kimin bize faydası olabileceğini bilemedik. Bunları düşündük ama kime, nerde ve ne zaman görüşebileceğimizi bilemedik."

"Yerel Yönetimden destek aldık. Bizim kooperatifimiz sosyal bir kooperatiftir. Uluslararası Çalışma Örgütü, Adana Büyük Şehir Belediyesi desteğiyle kuruldu. Bu süreçte Adana Büyük Şehir Belediyesi de bize bedelsiz yer ve ekim yapabilmemiz için arazi verdi."

"Seyhan İlçe Belediyesi bedelsiz bize yer verdi."

"Adana Büyükşehir Belediyesi bize arazi, atölye ve kooperatifimiz için yer verdi."

Bu Dönemde Psikolojik Destek Alınıp Alınmadığı

Kooperatif ortakları Covid -19 pandemi döneminde psikolojik destek almadıklarını ama bu süreci çok zor atlattıklarını dile getirmişlerdir. Ev içi işin iki katına çıktığını, çocukların yönetiminin bu dönem daha zor olduğunu, sürekli temizlik ve yemek işlerinin olduğunu belirtmişlerdir. İşsizlik, parasızlık, kirayı ödeyememe, su ve elektrik faturalarını ödeyememe gibi birçok sorunla baş etmek durumunda kaldıklarını vurgulamışlardır. Böyle olmakla birlikte daha çok çalışarak, okuyarak, oyunlar oynayarak, en önemlisi de arkadaşlarıyla dertleşerek bu süreci atlattıklarını dile getirmişlerdir.

"Covid-19 pandemi sürecinde ev işleri iki kat arttı. İki çocuğum vardı, kocamda eklenince bu süreçte üç çocuğa bakmak durumunda kaldım. Oğlum üniversiteye hazırlanıyordu. Evin koşullarını ona göre ayarladık, onu stresi de eklendi. Kocam polis olduğu için iki kat çalıştı. Bu beni telaşlandırdı. Polisleri her işe verdiler. Böyle de olsa en azından işsiz kalmadılar. "

"Psikolojimizi düzeltmek için bol bol okey oynadık, rakı içtik. Cami hocası canımı çok sıktı. Sürekli sala okudu. 16 dakikayı bulan salalar oldu. Bu benim psikolojimi bozdu. Hemen ölecekmişim gibi hissettim."

"Yasaklarda kaçak olarak ekmek almaya çıkma bahanesiyle gezdim. Ekmekçilere sinir oldu. Covid-19 dönemi Ramazan'a denk geldi. Sabahlara kadar oturup gündüzleri de uyumaya çalıştık. Ekmek dağıtanla günün erken saatlerinde bas bas bağırarak bizi uyandırdılar. Buna sinirlendim."

"Bu Covid-19 pandemi döneminde psikolojik destek almadım çünkü pozitif bir insanım, kendime ve çevreme destek olan birisiyim. Bu çalışma ortamında birbirimizin sıkıntısını alıyor, birbirimizin psikologu oluyoruz. Birbirimize destek olarak birbirimizin doktoru oluyoruz. Mutfağa gelmediğim gün hasta oluyorum. Kimse gelmezse bile her gün gelip kooperatifi açıp burada nefes alıyorum."

"Bu süreci evde kitap okuyarak, dil çalışarak ve film izleyerek geçirdim. Bol bol yemek yaptım. Kilo aldım. Psikolojimin ilk defa bozulduğunu hissettim. Doktor yardımı almadım ama süreç biraz daha uzasaydım almak durumunda kalırdım."

"Herhangi bir psikolojik destek almadık. Bu Covid-19 döneminin belirsiz olması, hastalığın artması beni tedirgin ediyor. Kooperatife gidiş gelişlerimiz de aksamalar oluyor."

Sivil Toplum Örgütleriyle İlişki

Sivil Toplum örgütleriyle birçok kadın kooperatifi ortaklarının bağlantısı olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte STK'lara mesafeli olan kadınlar, derneklere politik nedenlerle güvenleri kalmadığını da dile getirmişlerdir. Bazı kadın kooperatifi ortakları ise nasıl bağlantı kurabileceklerini bilemediklerini belirtmişlerdir.

"STK'larla ilgili bir bilgimiz bulunmamaktadır. Proje yazmak için bize destek sunabilirler. İsimlerinin duyuyoruz ama iletişime geçmedik. Kooperatifçiliği öğrenmekle, sindirerek kendi ayakları üzerinde durmaya çalışarak ilerledik. Herkesle görüşebiliriz, kapılarını çalabiliriz ama kimi seçebileceğimizi, kimin bize faydası olabileceğini bilemedik. Bunları düşündük ama kime, nerde ve ne zaman görüşebileceğimizi bilemedik."

"Adana İş Kadınları Derneği kurucu üyelerindenim. Adana Kız lisesi Mezunları Derneği ile Azerbaycan İş ve Meslek Sahibi Kadınlar Derneği'ni yürütüyorum."

"Diğer derneklerle hiçbir bağımız yok. Onlardan korkuyoruz. 15 Temmuzda gördük. Kimseye güvenemiyoruz."

"STK'ları iyi biliyorum. Uzun yıllardır feminist mücadelenin içindeyim. Bir kadın derneğinde aktif olarak çalışmaktayım. Kadın Koalisyonunda yer aldım."

Kadın Dernekleri ile İlişki

Bu konu STK'lara doğrudan bağlantılı da olsa kadın kooperatiflerinin feminist çalışmalar yürütüp yürütmedikleri izlenmek istenilmiştir. Kadın kooperatifleri kadın emeğinin görünür kılınmasında, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında önemli rol oynamaktadır. Birçok kadın kooperatifinin dernek çalışmaları yürütmekle birlikte kadın kooperatifi kurma düşüncesinin doğmasına da zemin hazırlamıştır. Bağlı oldukları kadın dernekleri meslek ağırlıklı iken feminist çalışma yürüten kadın dernekleriyle bağ kurmada da mesafeli oldukları izlenmiştir. Kadın kooperatif ortakları içinde toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesi veren kişiler de mevcuttur.

"Derneğimizin adı, "Geleneksel El Sanatlarını Yaşatma ve Kadın Girişimcilerini Destekleme Derneği"dir. Bu derneğin uzantısı olarak kooperatifi kurduk. Alanlarımız: dokuma, ahşap işleme, bakır işlemeciliği, sedef kakma..."

"Evet, AKDAM ve Kadına Özgürlük ve Eşitlik Derneği üyesiyim."

"Öncelik olarak dernek olarak faaliyet gösterdik. Sarıçam Girişimci Kadınlar Derneği iki sene önce kurulmuştu ama dernek üzerinden bu işi götüremeyecektik, daha kurumsal hareket etmemiz için kooperatif olmamız gerekiyordu. Biz de aynı kadro olarak derneği kapattık kooperatif ortağı olduk."

İleriye Dönük Tedbirler

Bu konu amacına ulaşamamıştır. Görüşmeye katılan kadın kooperatifi ortaklarının büyük çoğunluğubu konuyu cevapsız bırakmıştır. Covid-19 pandemi döneminin uzun sürecek olma ihtimali herkesi olumsuz etkilemiş gözükmektedir.

"Önümüzü göremiyoruz, plan program yapamıyoruz."

"Bu süreci mesafe ve temizlik şartlarını koyarak devam etmeyi planlıyoruz."

"KOP-DES projesine başvurduk. Bununla dikiş atölyesi kurmayı planlıyoruz. Beş altı dikiş makinesi alırsak oradaki kadınlara çanta, promosyon ürünleri üretebiliriz. Önümüzde seçim süreci var. Belediye başkanları tanıtım amaçlı birçok çanta diktiriyorlar. Neden kadın kooperatiflerine bunu yaptırmasınlar."

"Yaklaşık olarak bir yıldır kooperatif faaliyettedir. En fazla ivmeyi E-Ticarete girince gördük. Normalde bir kooperatif ürettiği şeyleri pazarlarda, fuarlarda, kermeslerde satıyor, biz böyle yapmak istemiyoruz. Gelip geçici olmasın istiyoruz."

Kooperatiflerin Geleceđi

Kooperatif ortaklarının dűşünceleri farklı göstermektedir. Bazıları gelecekle ilgili ciddi endişeleri bulunurken bazılarının ise büyük umutları oldukları, her şeyin daha iyi olacağı inancını taşıdıkları belirtilmiştir.

“Biz kendimizi diğer kooperatiflere göre kendimizi çok şanslı görüyoruz. En azından bir mutfağımız var. Kuruluşumuzu gerçekleştirdik. Resmileştik, üretim iznimiz var. Valilik, İl Tarım Müdürlüğü, İl Ticaret Müdürlüğü, Adana Büyük Şehir Belediyesi, hep destekler, yani biz talep ettiğimiz sürece destekler, yanımızda olmaya çalışıyorlar.”
“Geleceđimizin kooperatif olarak iyi olacağını düşünüyorum.”

Yerel Yönetimlerden ve STK'lardan Beklentiler

Kadın kooperatifleri yerel ve idari yönetimler tarafından desteklendiğinde ayakta kalma şansları artacak, mevcut işletmelerle mücadele edebilecek duruma gelebilirler. Öncelikli olarak kooperatif ortakları; tanıtım, satış, reklam, E-Ticaret, ortak bir satış merkezi, yer ve arazi desteği verilmesini beklemektedirler.

- Görünürlülük,
- Reklam,
- E-Ticaret portalı(ortak),
- Kooperatifler Köyü (Bir merkez olacak, her kooperatife bedelsiz yer verilecek)
- Vergilendirme hiç olmayacak ya da çok düşük olacak,
- Yer ve arazi desteği,
- Kooperatiflerin ortak bir satış yerine ihtiyacı var,
- Kooperatifleri ürünlerini satın alarak Yerel Yönetimler destek sunabilir,
- Kooperatifler Üst Birliği,
- Yurt dışı satış bağlantıları kurmak,
- Zincir mağazalara ağırlık vermek,
- Valilik ya da Büyük Şehir Belediyesi personel desteği sağlamalıdır,
- Zincir mağazalara ağırlık vermek,
- Hibelerde ayrıcalık tanımak
- Doğrudan Temin
- İhalelerde öncelik

“Tanıtım ve satış yardımı istiyoruz. Merkezi bir yerde yer istiyoruz. Hem satış hem de tanıtım merkezi istiyoruz. Sonuç olarak şunları söylemek istiyorum. Her şey yapılabilir, projeler, kurslar vesaire ama öncelikli olarak kadını kendi cevherini ortaya çıkarmasına aracılık etmektir. Kadınlara yol açılıyor. Kadın üretir, çalışır, kadın yapar, başarır. Kadın bunların hepsini yaptığında devamını ister. Ben ayakta durmak istiyorsam eğer, para kazanmayı, ticareti, yönetmeyi de öğrenmeliyim. Kadınlara her türlü yol açılıyor ama sürdürülebilirliği ile ilgili hiçbir şey yapılmıyor. Kooperatifi kurduk, öğrendik ama bunun takibi var mı? Bu proje kapsamında kurulmuş ise bu kapsamda belediye varsa, belediye; İl Tarım Müdürlüğü varsa o, Valilik varsa Valilik bu süreci takip etmeli ve sürdürülebilirliğini sağlamalıdır. Biz bir kooperatif kurmuşuz, aradan bir yıl geçmiş.” Gelin kızlar ne yaptınız, ne satınız, ne kazandınız mutlu musunuz?” dün bir arkadaşımız eşinden ayrıldı, kendi evini kurmaya çalışıyor, çocuğunu yanına aldı. “Ne mutlu ki bana elektrik faturamı çıkardım” dedi. Çalışmasa burada başkalarına muhtaç olacak. Bugün üçkadın beş kadın üretiyorsak yarın on beş kadın üretiriz yeter ki işin takibi olsun. Bu fırsatları bekleyen çok kadın var. Kocasının bakışıyla gözünü kaçıran kadınlar var. Kocasının izni olmadan evden çıkamayan kadınlar var. Eline üç beş kuruş para geçip de almayı bilemeyen ya da alamayan kadınlar var. Telefonda bir döner siparişi veremeyen kadınlar var. Bunlara ses olmak lazım bence. Para kazanıyoruz eve üç kuruş götürüyoruz ama bunu yapamazsınız diyenler oldu. Başaramazsınız, sizi kandırırlar, borçlandırıyorlar, dediler. Bunu aileye anlatamazsınız, at gözlükleriyle bakıyorlar. Böyle diyen kişiler, şu an yaşadığımız şeylere şaşırıyorlar. Buraya nasıl gelebildin, demek ki sen de varmış böyle bir ışık. Birçok dalga geçen insan oldu ama şimdi kooperatifteki kadınlar diyorlar ki “Bak başardık, bir mutfağımız var, bak nerdeyiz”. Kadınlar Groseri'nin raflarında ürünlerini görünce kendileriyle gurur duyuyorlar.

“Kooperatiflerin ortak bir satış yerine ihtiyacı var.”

“Kooperatifleri ürünlerini satın alarak Yerel Yönetimler destek sunabilir.”

“Kooperatifler Üst Birliği” kurabilirsek Türkiye’deki tüm Ataşelere bir yazı yazarız biz geliyoruz, biz şu işleri yapıyoruz, bizim tanıtımımızı yapınız. Biz Amerika mı olsun İtalya mı olsun birçok ülkeye kendimizi tanıtabiliriz.”

Odalar bunu yapıyor. İl Ticaret Müdürlüğü liderliğinde diğer ülkelerle bağlantı kuruluyor. O ülkeler ziyaret ediliyor, bunun ne gibi önemi var; insanın ufku genişliyor, neler yapabileceğini görüyor. Masa başında İtalyanlarla Türklerle karşılıklı alışveriş yapılıyor. Sıcak satış yapılıyor. Biz de öyle yapmalıyız. Yoksa hep aynı yerde kalırız. Adana İl Ticaret Müdürü Adnan Ekiz’in gayretleriyle kalktık bir festival organize ettik. O üç günlük festival o kadar ses getirdi ki, yerel yönetimler uzak durdu, sahiplenmediler ama biz çok çalıştık, çok ses getirdik. En azında Adana’da kooperatifler var, bunu biliyorlar. Kooperatiflere para kazandırabilirsek bu devam eder yoksa bu heyecan bir süre sonra kaybolur gider. Biraz para kazandırabilirsek kooperatifler devam eder. On bin lira harcamışız şu ana kadar. Kiraya, vergilere, imza sürkilere, toplantılara her şeye para ödüyoruz, kazansan da kazanmasan da ama bunu nereye kadar sürdürürebiliriz. Gelirimiz de yok internet satışımız da yok. Covid de girdi, kadınlara üretim de yaptıramıyoruz. Biz de korkuyoruz. Böyle, bu şekilde giderse hepimiz kooperatifleri kapatmak zorunda kalacağız. Elimizde patlayacak bu durum. Kooperatifte kadınlar üretmiş bir kenara koymuşlar, satmazlarsa ne yapacaklar bunu. Eylül ayından sonra risk daha da artacak, ne yapacak bu kadınlar?

Bu süreçten ancak birlik oluşturarak kurtulabiliriz. Bu dönemde kooperatiflerin yerlerinin ayarlanması gerekir. Çalışma ve istihdam yerlerinin ayarlanması gerekiyor. Bunun için Valilikle ve Yerel Yönetimlerle görüşerek hazır hale gelmelidir. KoopDes hibe programı kapsamında Ticaret Bakanlığının desteğini alsak bile bu ekipmanı nereye koyacağız. Yer kiralsak on on beş bin lira para vermek zorundayız. Birçok kooperatifin yeri yok. Hepimiz belediyelerden destek bekliyoruz. Belediye başkanları bizi toplayıp “Gelin kadınlar sizler ne yapıyorsunuz, ne istiyorsunuz” demeli. Belki de biz kadın kooperatifleri olarak onları zorlamalıyız. Eski Vali bizi destekliyordu, hatta birkaç yer gezdik ama Covi19 girdi araya sonra Vali değişti, tekrar baştan başlıyoruz.

Bütün kooperatiflerin bir arada olduğu bir yer olmalı, herkes en iyi kendini tanıtabilir. Bu üst birlikte kooperatif başkanları olursa bizim için en önemli pazarlama, satış stratejisi geliştirebiliriz. Bunun alt yapısını oluşturabiliriz. Üretimi herkes her yerde yapabilir. Bir sürü şalgam ürettirdim. Bunun satış, pazarlama stratejisi olmadan olmaz. Bunu nasıl marka haline getirebiliriz, tecilini nasıl yaptırabiliriz? Bu emeği nasıl sunabiliriz ki o da daha iyi olsun.

Başka bir önemli konu ise ya Yerel Yönetimleri almalı bu üretilenleri ya da yurt dışı satış bağlantıları kurmalıyız. Zincir mağazalara ağırlık vermeliyiz. E- Ticaret evet önemli ama biz burada varız ama o da başlı başına bir takip gerektiriyor. Birinde iki tane satılmış, birinde on tane satılmış, bu hiçbir şey değil. Bunun iyi olabilmesi için bir kişi tamamen bununla ilgilenmesi bu alanda istihdam edilmesi gerekiyor. Gönüllü olmuyor bu işler. Bu işin gerektiği gibi ücret verip çalıştırmak gerekiyor. Hiçbir kooperatifin öyle bir istihdam sağlayacağı güç yok ama şunu yapabilirsek yedi kooperatifin ürünlerini alıp bunu sadeleştirip marka haline getirilir. Maaş ne gerekiyorsa o verilir, herkese kaç lira düşüyorsa kooperatifler ortak karşılar. E- Ticaret diyoruz, bu iş için bile kaç kişiye ihtiyaç var. Bir fotoğraf çeken kişi olmalı, metin yazan olmalı, reklam yapacak insana ihtiyaç var. Bu iş için bile en az beş kişi gereklidir. Tüm kooperatiflerin mallarının tanıtıldığı bir mecra kurmalıyız. Buna da ya Valilik ya da Büyük Şehir destek vermelidir. Büyük Şehirde çalışan bir sürü personel var. Bu personellerden bize yönlendirir, maaşını verir. Boş boş oturan bir sürü personel var. Böylelikle bizim işimiz de kolaylaşmış olur. Yerel Yönetimlere bu konularda baskı yapmalıyız. Üst birliği sonra da kursak olur ama bu süreçte kooperatif başkanlarıyla birlikte hareket etmek çok önemlidir.

Vali Yardımcısı Huriye Hanım bizim en büyük destekçimizdir. O, kendini o kadar bizden görüyor ki “Şunu da yapmalıyız. Bunu da yapmalıyız.” Kendini bu işin bir tarafı olarak kabul ediyor gerçekten.

Vali ve yardımcılarında kadın kooperatif başkanları olarak bir sunum yapalım. Adana’daki kadın kooperatiflerinin sorunlarını anlatalım. Acil bir yer lazım. Burada işimizi yürütmesi için belediyeden beş personel isteyelim. Bize bu beşpersoneli tam zamanlı çalışan olarak versinler. Büyük Şehir Belediyesi ekipman ve personel konusunda bize destek olsunlar. Maaş ödemeyeceğimiz için onları iyi yönlendirebileceğimiz için çok başarılı olabiliriz. Hiçbir kooperatif personel maaşı ne oldu, bu ay ne ödeyeceğim, diye düşünmez. Bu personel herkese çalışacak. Pazarlama, reklam,

proje yazma, E-Ticareti takip etme, fotoğraf çekme, metin yazma, kargo takibi, müşteri takibi, ürün tasarımı... Bir yer verilecek, burada çalışması için beş personel konulacak, içinde grafikeri, halkla ilişkiler uzmanı, proje uzmanı, bilgisayar programcısı olacak. Kadın kooperatiflerini günlendirecek, sürekliliğini sağlayacak, ve görünür kılacaktır. Dünya, kadının üretime katılmasına bakıyor. Mobilya ve Ev Dekarasyonu İKEA, H&M gibi markalar kadın emeğini destekliyor. Neden onlarla çalışmayalım. Onlarla çalışabilmek için güçlü olmalıyız. Her yıl SEYMER'lerde altı bin kadın eğitim alıyor. Bunlar malzeme alıyor. Bu kadınlar yapıyor yapıyor satamıyor. Emekleri de boşa gidiyor. Sürdürülebilir olmuyor. Her şey boşa gidiyor. Mesela H&M diyor ki: "Sosyal sorumluluk kapsamında kasalarımızın yanında kadın kooperatiflerinin bir veya birkaç ürününe yer vermek istiyorum ya da bir ürününü satın alacağım." Zincir mağazaların hepsi, iyi olursak bizi destekler. Sürdürülebilir olmamız gerekiyor. Kadın kooperatiflerinde kadınlar sadece üretimle uğraşabiliyor, pazarlamayı ya bilmiyor ya da buna vakit ayıramıyor.

Kar amacı güden kadın kooperatifi STK'lardan, Kalkınma Ajansı'ndan ve benzeri yerlerden destek alamıyor. Belki bu konuda farklı yaklaşabilirler. Kar amacı güden kadın kooperatifleriyle farklı anlaşmalar yapabilirler. Karın bir kısmını sosyal amaçla kullanma şartı konulabilir.

Başka bir şey yurt dışından ortak bulabiliriz. Almanya'da marketler, şirketler, hepsi kooperatif. Kadın kooperatifleri üretiyor ama satamıyor. Ya sertifikası yok ya da markası. Kesin bir yer istiyoruz. Bir de ticari amaçla kurulan kadın kooperatiflerinin de görülmesini, hibelerden yaralanabilmesini istiyoruz. Kadın kooperatiflerinin aynı zamanda ortak bir depoları da olmalı.

"Merkezi yerlerde kadın kooperatiflerinin satış mağazalarının olması gerekir. Adana'nın kültürüne katkısı olarak da düşünebilirsiniz. Adana'ya birçok insan geliyor; iş insanları, turistler... Kadın kooperatiflerine bir sokak verilebilir. Barakalardan yapılmış küçük satış yerleri verebilirler. Bizim amacımız ne, satış yapıp ekonomik girdi sağlamak. Üç kadını var yaptıkları seramik ürünler en iyi mağazalarda satılabilecek ürünlerdir. Kadınların emeğini görünür kılmak önemlidir."

"Bizlerin tanzim satış, teşhir yerlerinin olması lazım. Bu tüm kooperatifler için şart, ortak bir satış merkezimiz olmalı. Bunun yönetimi İl Ticaret müdürlüğünde olabilir. İlk etapta kooperatiflerden birer kişi dönüşümlü olarak kalabilir, en azından bir kişiyi istihdam edene kadar, bunu yapabiliriz. Sigorta ile de uğraşmayız. Böyle bir sene idare edebilirsek güzel olur. Gelir belli, gider belli, kimin ürünü satıldı o da belli, böyle olursa rahat ederiz, yoksa çok zor."

İzleme Sürecinde Yaşanan Kolaylık ve Zorluklar

İzleme süreci pek çok açıdan olumlu geçmiştir. Özellikle son zamanlarda kooperatifçiliğin değerinin anlaşılması, kooperatifçiliğin dezavantajlı kişilerin istihdamını kolaylaştırması, yaşama dahil edilmesi, emeğin görünür kılınması kapsamında kooperatifçiliğe ilginin yoğun olduğu bir zamanda bu izleme çalışmasını yapmak izlemenin kolay yürütülmesinde büyük rol oynamıştır.

İl idari yönetiminin, yerel yönetimlerin, Adana İl Ticaret Müdürü Adnan Ekiz'in özel olarak kadın kooperatifçiliğini desteklemesi, izleme sürecine büyük kolaylık sağlamıştır.

Kadına Özgürlük ve Eşitlik Derneği üyeleri de izleme çalışmasına birçok konuda destek sağlamıştır. Kooperatif başkanları bir araya gelmesinde, sorunların tartışılıp çözüm aranmasında, birlik oluşturmada önemli çabalar sarf etmişlerdir.

Bu izleme devam ederken 08.09.2020 tarihlerinde Adana'da Valisi Süleyman Elban ve yardımcısı Huriye Küpeli Kan ve İl Ticaret Müdürü Adnan Ekiz yönetiminde Kadın Kooperatifi Üst Birliği kurmak için bir toplantı gerçekleştirildi. Bu toplantıda kadın kooperatifleri kendi ürünlerini, yapmış oldukları faaliyet alanlarını ortaya koyarak ürünlerini tanıttı. Kadın kooperatiflerinin yaşaması, sürdürülebilir olması konusunda neler yapılması gerektiği hakkında görüş bildirdiler. Bu toplantı sonucunda Vali Süleyman Elban, Kadın Kooperatifleri Üst Birliğin oluşturulacağını ve kooperatiflere bir satış noktası verileceğini açıkladı.

Adana Valisi Süleyman Elban ve yardımcısı Huriye Küpeli Kan ve İl Ticaret Müdürü Adnan Ekiz, Kadın Kooperatifleri temsilcileri ve Gündoğdu Okulları yönetimi 22.09.2020 tarihinde bir toplantı yapılmıştır. Bu toplantı sonucunda Gündoğdu Okulları yönetimi kadın kooperatiflerini güçlendirmek amacıyla markalaşmış bir ürünlerini satın alarak kooperatifleri destekleyeceğini belirtmişlerdir.

Covid – 19 döneminde çalışma yapmak ciddi bir sorun teşkil etti. Odak grup görüşmesini kabul etmeyen kadınlar, Covid-19 yakalanmak istemediklerini, kalabalıklara girmediklerini, “Evde anne babam var, onlara bulaştırmak istemiyorum” diyenler oldu. Haklı sebeplerle düşüncelerini dile getiren bu kooperatif ortaklarıyla sosyal mesafe korunarak, birebir görüşme yapılmıştır.

Bu izlemede karşılaşılan diğer bir problemde güven meselesi oldu. Kim olduğumuzu, neden bunu yaptığımızı, diğer kooperatiflerden kimlerle görüştüğümüzü, sorarak görüşmeyi kabul ettiler. Bazı kooperatif ortakları siyasi nedenlerle STK'lara güvenleri kalmadığını belirtmişlerdir. Bazı kooperatif ortakları ise görüşmeyi kabul etmelerine rağmen bir süre sonra bundan vazgeçmişlerdir.

Bu çalışmada eğitimli kadınlar, yönetici ortaklardan olurken tedarikçi kadınlar bu çalışmanın dışında kalmışlardır. Bu durum başka bir eşitsizliği doğurabilir. Yöneten yönetilen algısı aralarındaki eşitliği bozarak ortaklığın ortadan kalkmasına yol açabilir.

Başka bir zorluk ise bu kooperatiflerin büyük çoğunluğu yeni kurulmuş, üretim alanları netleşmemiş, bir proje ya da teşvikle kurulmuşlar. Bu süreci devam ettirebilecekler mi, sürdürebilirlikleri mümkün müdür, destekler ne kadar süreyle devam edecek? Bu gibi büyük belirsizlikler söz konusudur.

Diğer bir sorun ise kurucular, üretmiyor. Ev içi emeğin taşıyıcısı konumundalar. Bu durumun iyi yanları olmakla birlikte en büyük problemlerden başında ev içi emek durduğunda kooperatifin ömrünün uzun olmaması söz konusu olacaktır.

Bu izleme çalışmasının en önemli çıktılarından biri kadın kooperatif başkanlarını, ortaklarını bir araya getirerek sorunların, başarıların, neler yapılmış neler yapılması gereklerinin tartışıldığı bir ortam yaratılmış ve de ilginin artmasına, görünür kılınmasına, yapılması gerekenlerin hızlandırılmasına vesile olmuştur.

4. BÖLÜM

4.1. DEĞERLENDİRME, SONUÇ VE ÖNERİLER

Kadın Kooperatiflerinin Sosyal ve Ekonomik Etkileri

Neden Kadın Kooperatifçiliği?

Toplumsal Cinsiyet Açısından

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin olmadığı, kadın emeğinin gücünün görülmediği, önemsenmediği bu dünyada kadınların kendilerine yeni mücadele alanları oluşturması açısından kooperatifçilik önemli bir alan oluşturmaktadır.

Türkiye’de son yıllarda kadın kooperatiflerine ilginin arttığı, kadın emeğinin değerli kılındığı bir algı yüklenmektedir. Bu ilginin nedenleri büyük olasılıkla 1990’lı yıllardan bu yana yükselen bir değer olarak feminiz ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin görünür olması olsa gerektir. Bu minvalde kadın kooperatifleri, katılım, istihdam, sosyo-ekonomik yaşama dahil olma, farklı sosyo-ekonomik yapıya sahip kadınların bir arada örgütlülüğü önemli yer tutmaktadır. Özellikle istihdam meselesinde mülteci kadınların dahil olması açısından da büyük önem arz etmiştir.

Kadın kooperatiflerinin üretim alanı genel olarak belirli alanlarda yoğunlaşmıştır. Bu alanlar genellikle ev eksenli üretimler;el örgüleri, kurutma çeşitleri, halı kilim dokuma, pasta ve yemek çeşitleri vb. alanları kapsamakla birlikte son yıllarda bu alanlarda farklılıklar da göze çarpmıştır. Tarım alanlarına dönüşle birlikte meyve ve sebze yetiştiriciliği, boya badana yapma, tekstil, yerli tohum üretimi ve kullanımı da önemli yer tutmuştur.

Kadın kooperatiflerinin Örgütlenme Biçimi Açısından

Kadın kooperatifleri örgütlenme sürecinde büyük zorluklar yaşamışlardır. Kooperatifin kuruluş bütçesini dahi bulmakta zorluk yaşayan kadın kooperatifleri ile karşılaşmıştır. Örgütlenme çalışmalarını sürdürmekte zorluklar yaşamasalar dahi bu işi sürdürebilirliğinde büyük sorunlarla karşılaşmışlardır. Kooperatifleri yerel yönetimlerce desteklenmiyorsa eğer kooperatife yer kiralama, ekipman alımında, faturaların, vergilerin ödenmesinde, resmi işlerin takibinde sorunlarla karşılaşmıştır. Diğer kooperatiflerden üretim alanı olarak da ayrılmışlardır. Üretim açısından ev eksenli üretim, geleneksel el sanatları, zanaatlar, el örgüleri, gıda üretimi, kurutma çeşitleri, reçel yapımı, tekstil ürünleri, dikiş nakış çeşitleri ve bakım hizmetlerine yönelik kooperatifler olmuştur.

Kadın kooperatifleri önemli Toplumsal Cinsiyet Kalkınma modeli olurken bu kooperatif model ile birlikte “Yeni Nesil Kooperatifçilik/ Sosyal Kooperatifçilik” de alternatif kooperatif tür olarak karşımıza çıkmıştır. Sosyal kooperatifçiliği kadın kooperatifçiliğinden ayıran nedir? diye bakıldığında ise kar amacı olup olmaması ve diğer dezavantajlı grupları dahil etmesiyle farklılaşmıştır.

Bu yapılmış olan izleme çalışmasında da görüldüğü gibi kadın kooperatifleri, kırılğan grupların emeğini görünür kılmayı hedeflemiş, bu doğrultuda kooperatifçilik kalkınma modeliyle bir araya gelmişlerdir. Ekonomik olarak çok kısıtlı bir yaşam süren kadınlar, kooperatifçilikle tek başlarına iş yeri kurup ve iş sahibi olamayacakken güçlerini birleştirerek yaşam mücadelesi vermişlerdir. Adana’daki mevcut kadın kooperatifleri, kuruluşlarını yeni gerçekleştirdikleri ve bu kuruluşun Covid-19 pandemi dönemine denk gelmesi onların ekonomik yönden durmalarına yol açmış, geleceğe dair planlama yapmalarını yavaşlatmıştır.

Adana’daki kadın kooperatiflerinin sosyal yönden değerlendirilmesi kapsamında ise Covid – 19 süreciyle birlikte ekonomik yönden durma söz konusuysen sosyal yönden ise bir yandan sosyal bağların gelişmesine yol açmıştır. Kadınlar bu süreçte birbirlerine psikolojik destek sunmuş, sorularını paylaşmışlardır. Sosyal mesafe olsa da onlar dayanışmanın yeni türlerini örmüşlerdir.

Sonuç ve Öneriler

Cinsiyet eşitliği bir insan hakları sorunu, sosyal adaletin gereği, kalkınma ve barışın vazgeçilmez ön koşuludur. Hayatın hemen her alanında toplumsal cinsiyet ilişkileri kadın ve erkek açısından eşitsiz güç ilişkilerini ifade eder. Kadına yönelik şiddet, cinsiyetler arası gelir adaletsizliği, yetki ve karar alma mekanizmalarında kadınların eşitsiz konumları, eğitim ve istihdam olanaklarının milyonlarca kadın kız çocuğu için sınırlılığı, anne ölümleri kadınların insan haklarına ilişkin devam eden sorunlar olarak varlığını sürdürmektedir.

Türkiye’de kadınların işgücüne katılımı ve istihdamı temel bir sorun olmayı sürdürmektedir. İstihdam edilememe, kadınların ekonomik bağımsızlığa ulaştıracak yolun önünde önemli bir engeldir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin derinleşmesinde ve keskinleşmesinde ciddi bir rol oynar. İstihdam edilememenin ve eşitsizliğin, kadınların hak ihlallerine uğramasında önemli bir payı vardır. Gelir getirici bir işte çalışmak kadınları güçlendirir, kendilerinin ve dolayısıyla ailelerin refah düzeyinin artmasını sağlar.

Toplumsal cinsiyet eşitliği, bir insan hakları meselesidir. Sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal istikrarın da, kadınlara eşit ekonomik fırsatların sunulmasıyla gerçekleşeceği, böylece refahın artacağı ve yaygınlaşacağı, bölgesel gelişmişlik düzeyinin artacağı ve sosyal kalkınmanın başarıyla gerçekleşeceği tahmin edilebilir sonuçlardandır. İşgücüne katılan kadınlar, ülkenin siyasi, ekonomik ve sosyal hayatına katkıda bulunurlar. Kadın kooperatiflerinin amacı bu doğrultuda önemli rol oynamaktadır. Kadın kooperatiflerinin amaçları; yoksulluğu ortadan kaldırmak, sağlıklı bireyler olmasına yardımcı olmak, dünyayı kurtarmak, açlığa son vermek, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak, doğal kaynakların sağlıklı kullanılmasını sağlamak, yeni ürünler ve hizmetler geliştirmek, yeni yatırımlar yapmaktır. Kadın kooperatifleri modeli, ortaklarının dile getirdiği gibi tek başlarına yapamadıkları işleri bir arada, dayanışarak, eşitliği sağlayarak yapmak ve sosyal adaletsizlikleri ortadan kaldırmakla birlikte yeni bir istihdam modeli olma açısından heyecan yaratmaktadır.

Adana’da kurulmuş olan kadın kooperatifleri de toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında, ekonomik eşitsizliğin giderilmesinde, kadının sosyal yaşama dahil edilmesinde önemli çıktıları olacaktır. Bu kooperatifler desteklenmeli, sürdürülebilirlikleri sağlanmalıdır. Yüzyılların yaşatmış olduğu cinsiyetler arasındaki eşitsizliğin giderilmesi için kadın kooperatifleri yaşatılmalı “farklı bir hayat, farklı düşünme ve yaşama mümkündür” ilkesi yaşama yerleştirilmelidir.

Adana’da kurulmuş ve kurulmaya devam eden çok fazla kadın kooperatifi bulunmaktadır. Kooperatifler, yönetimler destek verdiği takdirde çok hızlı bir şekilde örgütlü yapı oluşturabilmektedir. Bununla birlikte ilgili bakanlıklar özellikle kadın kooperatiflerinin kuruluş masraflarını almamalı ya da daha düşük maliyette kuruluşlarını gerçekleştirebilmeleri için destek sunmalıdırlar. Kadın kooperatiflerinde vergi indirimine gidilmelidir. Hibelerle desteklenmelidir.

Kadın kooperatifleri, toplumsal cinsiyet eşitliği, bütün politika ve etkinliklerde; planlama, uygulama, izleme ve değerlendirme aşamalarında göz önünde bulundurulmalıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimleri düzenli olarak kooperatif ortaklarına verilmelidir. Bundan böyle dünyayı, kadınları da içine alacak bir bakış açısından yeniden yorumlamak, kadınları “katmak” değil, bakış açısını “yeniden kurmak” söz konusudur.

Bu izleme çalışmasında görülmüştür ki kadın kooperatifleri desteklendiği takdirde birçok sorunun çözümünde de önemli adımlar atılmış olacaktır.

YEREL YÖNETİMLER TASLAK MODEL ÖNERİSİ

- *Valilik ve İl Ticaret Müdürlüğü yönetiminde ‘Kadın Kooperatifleri Üst Birliği’ Oluşturulmalıdır.*
- *Bu birlik tüm kadın kooperatiflerinin başkanları düzeyinde temsil edilmelidir. Birliğin oylarıyla bir başkan seçilmeli ve birlikte yönetilmelidir.*
- *Bu birliğe Büyükşehir Belediyesi tarafından yer vermeli ve en az beş personel istihdam ettirilmelidir. Bu beş kişi eğitilmiş, satış pazarlama tekniklerini bilen, teknolojiyi iyi kullanabilen, gerektiğinde reklam, tanıtım metinlerini yazabilen, donanımlı personel olmalıdır.*
- *İl Kamu İdari Birimleri ve yerel yönetimler, bu kadın kooperatiflerinin doğrudan teminine, ihale alımlarına, zincir mağazalardan yararlanmalarına kolaylık sağlamalıdır. Bununla birlikte bu ve benzer konularda destek sunmalıdır:*

- *Görünürlülük,*
- *Reklam,*
- *E-Ticaret portalı(ortak), oluşturmak,*
- *Ekipman alımında destek olmak*
- *Kooperatifler Köyü (Bir merkez olacak, her kooperatife bedelsiz yer verilecek)kurmak,*
- *Vergilendirmede düzenlemeye gitmek,*
- *Yer ve arazi desteği,*
- *Mal ve hizmet satın almak,*
- *Kooperatifler Üst Birliği oluşturmak,*
- *Yurt dışı satış bağlantıları kurmak,*
- *Zincir mağazalara ağırlık vermek,*
- *Valilik ya da Büyük Şehir Belediyesi tarafından personel desteği sağlamak,*
- *Zincir mağazalara ağırlık vermek,*
- *Hibelerde ayrıcalık tanımak*
- *Doğrudan Temin yapabilmek*
- *İhalelerde öncelik verilmek*
- *Web Sayfası oluşturmak,*
- *Gelir modeli oluşturmak,*
- *Eşitler arası iş birliğini sağlamak.*

KAYNAKÇA

- Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi [KEİG] (2018)Kadın Kooperatifleri Kılavuzu.
- Kooperatifler Kanunu,T.C. Resmi Gazete, 1163 sayılı, 2015.
- Mülga: 23/7/1995-4121/15 Md.
- Türk Ticaret Kanunu (TTK 124'üncü Madde).
- Türkiye İnsan Hakları Vakfı www.tihiv.org.tr
- Uluslararası Çalışma Örgütü.
- (<http://koop.gtb.gov.tr/data/549179fcf293703cbcde0b58/4-KADIN%20G%C4%B0R%C4%B0%C5%9E%-C4%B0M%C4%B0%20%C3%9CRET%C4%B0M%20VE%20%C4%B0%C5%9ELETME%20KOOPERAT%C4%B0F%-C4%B0%20ANAS%C3%96ZLE%C5%9EMES%C4%B0.pdf>)
- <https://www.tusev.org.tr/tr/haberler/sosyal-kooperatifcilik>

EK:Covid-19 Pandemi Döneminde Adana Kadın Kooperatiflerini İzleme Raporu Soruları

1. Kooperatifinizin adı nedir?
2. Yaşınız?
3. Eğitim durumunuz?
4. Kiminle yaşıyorsunuz?
5. Bakmakla yükümlü olduğunuz kimse var mı?
6. Sosyal güvenceniz var mı?
7. Kooperatif dışında elde ettiğiniz herhangi bir geliriniz var mı?
8. Kooperatifinizin üretim alanı nedir?
9. Kooperatifiniz kaç yıldır üretime devam etmektedir?
10. Kooperatif alanınızın güvenli, korunaklı olduğunu düşünüyor musunuz?
11. Üyeleriniz arasında erkek bulunuyor mu? Bulunuyorsa onların karar süreçlerinde etkileri neleridir?
12. Adana'da bulunan kadın kooperatiflerinin durumu, karşılaştıkları sorunlar nelerdir; bunlara dair yapılanlar veya yapılamayanlar size göre nelerdir?
13. Covid -19 pandemi dönemi, kooperatifiniz açısından nasıl geçmiştir? Ekonomik, sosyal olaylar ve doğal afetler (Sel, deprem, yangın...) yaşandığında kadın kooperatifleri nelerle karşılaşılıyor, ürünlerini pazarlayabiliyorlar mı, borçlarını ödeyebiliyorlar mı, ekonomik ve sosyal ne gibi problemlerle karşılaşılıyorlar?
14. Bu süreçte herhangi bir yerel yönetimden destek aldınız mı?
15. Bu dönemde psikolojik destek aldınız mı veya alama ihtiyaç hissettiniz mi?
16. Sivil Toplum Örgütleriyle bağlantınız var mı, varsa belirtir misiniz?
17. Her hangi bir Kadın Derneği ile bağlantınız var mı, varsa belirtir misiniz?
18. Covid- 19 pandemi dönemi, uzun süre yaşamımızı etkileyecek gibi görünüyor, ileriye dönük ne gibi tedbirler almayı düşünüyorsunuz?
19. Kooperatifinizin geleceği hakkında ne düşünüyorsunuz?
20. Yerel Yönetimlerden ve STK'lardan ne gibi destek talepleriniz olabilir?

